

खं म मा म्जां कृष्णो हे न्मा म व तू त सूर जा त ॥ कुरु ये मे वा त्र वि धाय रुक्मि णः सु दु ष्कृ तेः राज गणे द्मं व ल  
त ॥ ६ ॥ सु दुः खि तो श्री ष्म क रा द त त स्त्वे रं ज गा म गे इ ह दि कृ ष्ण मी श्व र म् ॥ स्म र न्नि जां तां त न यां ही र प्रि यां सो हे  
दै रैः दुः खि त मा न सै र्व तः ॥ ७ ॥ त तः प्र जाः वी ष्य व रं कु ली ने रू पे स मा रू द म लं कृ ते त म् ॥ कि री टि नं कां च न र ल दं  
दुः ख णि त प व् य ज नै क रू प म् ॥ ८ ॥ पा षा ण गा त्रं वि कृ ता कृ तिं म णि रू क्म मां सु का धैः सु वि ष्म षि तं श ठ म् ॥ क्री डा  
पू वं गो प म मा स मी ष्य ता श्चै दं व ष्म व र्ध ति दुः खि ताः प्र जाः ॥ ९ ॥ प्रा हु र्वी रो यं न हि रु क्मि णी स मः पू वं ग व क्रो व लु  
नि द्रि त स्त नुः ॥ क षे र गा त्रं ज न ष्म ध रा कृ ति रा त्रिं च र त्रो पि त्रि ॥ शु पा ल ना म कः ॥ १० ॥ य हि स्व ध म रै र खि ला धि यै  
ही रः सं रा धि तो स्मा भि र लं र मे शः ॥ स दा स मे त्या ध हे र ध दू च मः वि दर् ष र जे न्द्र सु तां हि रु क्मि णी म् ॥ ११ ॥ ए वा न वा  
ये न कृ तः स रु क्म मी कुरु प ता मे तु वि द्या तु र ध ॥ चै द्या रू द न्स्वी य पु रं स मे तु क दै व मी षा म हे र प्र सा द तः ॥ १२ ॥ अ  
न्या य मे त न्नि हे वे ति श्री ष्म को व द्धु ल्व तो ही न म ती र्व ष्म व सः ॥ चै द्या य दा तुं त न यां स मु ल्सु को रु क्मि प्र मो दा य सु  
धा मि वा हे य ॥ १३ ॥ त स्मा त्स मा ग त् य ही र वि दर् ष र जां ह र ल्व ले ता र्क्ष्य इ वा म्भ तं व ला त् ॥ कृ ष्ण र मे शो नि ज ष्ट्य ज  
रा सु तो प्रा षि तं स त् यं के र ल्व व स ष्ट्य वा क्य कृ त् ॥ १४ ॥ त त्रा ग त श्चै द्य स हा य का र को ज रा सु तो वि शं ति भि र्त्रि  
भि र्व लैः ॥ यु तः स म र्था श्च ग जां धि गे र्व लो यु द्धा य य तो ही र णा द्वि षा ल्म नः ॥ १५ ॥ त्वां ति वी ये दि त्रा षि र्त्रि  
भि र्व लैः स मा ग त सा ध यि तुं नि दर् ष र जा म् ॥ चै द्या य यु द्धे न ही र ष्य ता ब ला कृ ष्णो मा कं प र म द्वि षा व ली दू त मे

नैवे ॥१७॥ खीयेर नायेऽवसदतव क्रश्चतुर्दिशा नीकपतिः समागतः ॥ कुष्णारि मुरव्यो बलवीर्यसूरतानिके  
 तनस्तापिलदिकपतिः शठः ॥१८॥ करुषदेशाधिपतिस्तु पौड्रको महाभिमानो स्वबलैः समन्वितः ॥ समापयो  
 काशियति अकुण्डिनं सहाय्ये होतः शिशिपालभूभृतः ॥१९॥ मदांधबुद्धि द्विविदः कपिर्वलीधरा सुतो नंतवले  
 विदूरथः ॥ वाणामुरः सेवरकादयो सुराभूभाररुपाययुराशुकुण्डिनः ॥२०॥ यदा समागत्य हेरिद्विदर्भजां कुष्णो  
 त्ररामादियदूत्तमावृतः ॥ यास्यामते नैव वयं सुसंघतानि श्वित्यचित्ते त्वितिते समायुधः ॥२१॥ राज्याश्रियो  
 न्नद्धमं धलोचनाः रामाच्युतारा तितरावृषद्विषः ॥ सेसाधितुं चैद्यसुताय रुक्मिणीं समागताः कुण्डिनमास  
 सैन्यकैः ॥२२॥ यद्दीत्या चतुराननोपिकुरुते तीव्रंतपो लुस्थितो विष्णुर्वारिनिधावनंतशयने शोते तथेत्साव  
 ते ॥ शूलीवासमहोकरोन्नरवाणे हनिथ देवाः सदानासा संस्थितजीवनाः सकमलाभिच्छिन्नगतः कुठिनमू  
 वंश्रैद्योस्ति ॥२३॥ यः खेनैव बलेन शक्रवरुणादी ह्येकपालान्वशे कृत्वा भूपतयस्तथा विवरगान्देत्येन्द्र  
 नागेन्द्रकान् ॥ जलुन्नद्धमनोरथोपि विषयान्मुंजन्नत्पोभवतस्मेसाधयतुं विदर्भदुहितां प्रात्यानृपाः कुं  
 ङिनम् ॥२४॥ तान्सर्वान् भिगम्य सकृत्तिलं रुक्मीचकारादराद्गत्या मात्यबलान्वितान् सुतरगेभाष्ठाश्वत  
 र्याक्षकान् ॥ मिचत्वेक्षणतो निवास्य निलये प्रात्रन्वितो भ्रंयसा गंधैर्मल्यवरैः सुबस्त्रमणिभिः संपू  
 जयामासवः ॥२५॥ शात्वो मागधभौदन्तवदना धाभूभृतो न्योन्यतो दृष्ट्वा स्वान्सहृदः समत्यमुदितास्तत्र

२३

दा ६

२३

भवन्कुंडिनैः ॥ उद्वाहहृदयेविचार्य शिशुपालस्यात्मभिन्नस्यतेसिद्धं कृष्णसमागमं कुमलयोनालोकयन्तस्त  
दा ॥ २६ ॥ द्वारेवाद्यमवादयन्बहुविधं वाद्यप्रवीणाः नर उत्सोहेन वरेण तृपिमगमन्सर्वै सै न्ये न्यान्तयाः ॥  
नर्तव्यो ननु जगुर्बहुतरांते बंदिनो मागधाः सूताश्चैव समुचुरे मलगिरश्चैवस्य कीर्तितदा ॥ २७ ॥ इति  
श्रीद्राविडकान्हजीमट्टात्मजबालमुकुंदप्रट्टविरचितेरुक्मिणीमंगलारव्यकाव्ये त्रयोदशसर्गः ॥ १३ ॥ अथ  
प्रणामायनिजात्मदैवकृष्णस्य सच्चित्सुरविग्रहस्य ॥ निकेतनंते यदबोधयुस्तत्समचितं ब्रह्मप्रवादिदेवैः  
॥ १ ॥ त्रिलोकलक्ष्म्ये कनिकेतनं लज्जाकूनदा युक्ते विचित्ररत्नकम् ॥ रथाश्वनामाकुलचरवनिशांते कृष्ण  
पादाज्वहृदामहादयाः ॥ २ ॥ समागता द्वारवती निवासीनकृष्णस्य पद्मासवपानदोहदाः ॥ प्रतीक्षिर स्वात्म  
पतिः समागमं मुदान्वितः संतपिते क्षणालयः ॥ ३ ॥ पयोजकोशांजलयो यदूतमाकृष्णानुरागात्पसमस्तका  
मनाः ॥ प्रबोधवेलां निजजीवनस्येते गतां विलोक्यति विचिंतयान्विताः ॥ ४ ॥ अपप्रचुरन्तपुरचारिणां हेरि  
संतदातं यदवोति विह्वलाः कथं ननिद्रान्तमबापसत्पतिः सौरेः कुमारो वदं चुकिन्स्वरम् ॥ ५ ॥ कृष्णस्य  
पद्मक्षयकाम्यपालुरान्स्तानयादवानाहचरोत्तमस्तदा ॥ प्राणेश्वरो ज्ञागरां निशीथके संप्राप्य दिव्याभरणै  
रुपेत ॥ ६ ॥ स्वीयाशुधान् शरवगदारिं खड्गचापाशुगान् श्रीवसुदेवपुत्र ॥ आदाय कुत्रापि गतोस्ति राजा  
बलक्षितो स्याभिस्वसत्वर स्यापत्यर्थाय वचानि श्राम्यते कृष्णस्य पद्मामृतपानतृप्तया ॥ पिपासिता

द्वाः यद्वो महातुरावभू नरथे विगते विशोयथा ॥८॥ तमंदुरां मांशुययु निजिज्ञानाय तत्रापरिथाश्वसूतं  
 ॥ कृष्णस्य खिन्नां न प्राप्य शुचाति सर्वे स्थितान्सूतवरान् पृच्छन् ॥९॥ कृष्णस्य सूताश्वरथाः कुसं तिसूताब्रव  
 ध्वेत्वरमेव चास्मान् ॥ श्रुत्वा यदूनां मतिपीडितानां प्रोच सूतगणाः सुखिन्नाः ॥१०॥ रथं निश्रीश्ववरेः सु  
 पर्णध्वजसमयोज्य सदा रुकोरम् ॥ गतो निजप्राणपतेः समीपमित्यं विजानी मनचान्यदत्र ॥११॥ ततो ति  
 खिन्नावलराममंदिरंगत्वास मुचुर्पदवोखिलहरेः ॥ वृतंतदाश्रुत्य निजानुजस्य सः खेदातुरो भूदधिकं  
 यदूत्तमः ॥१२॥ ततो विचार्या ह्यदूनयदूत्तमो रामो समुद्विग्रमनाः विबोधयन् ॥ ज्ञातं मया यत्र गतो मम  
 नुजो द्विजेन साकं शृणुता घययम् ॥१३॥ विदर्भराजस्य सुतास्ति रुक्मिणी हृद्वाच्छरीरैर्निरता ममानुजे ॥  
 रुक्मीतुतां कृष्णारिपुर्महावलीचैद्यायदानुसुहृदसमुद्यतः ॥१४॥ अतस्तया प्रेषित इष्टभूसुरः समागतपू  
 र्वत एव पत्रिकाम् ॥ आदाय प्रेष्याः रहसीश्वरेण सः समर्चितोत्रावसदादरेण शम् ॥१५॥ तेनैव विप्रेण  
 समंरमे शो भ्रुवंगतः कुंडिनमेक एव सः ॥ हेतुं विदर्भेशसुतो हिरुक्मिणीवदाभ्यहंतस्य किमद्य संविदम्  
 ॥१६॥ यात्रागताभूपतयः समस्ता मम द्विषास्ते द्यगोत्रपालाः ॥ समर्थवाहध्वजनीमिराष्याः समाधि  
 तुंचैद्यसुताय कन्याम् ॥१७॥ भ्रुवं भविष्यत्पारिमिक्षितोश्वरे समंकलिस्ते नहरेष्यताप्रियात्तु हरिष्यतां  
 द्विषां ॥ तस्माद्भविष्यामवयं विदानीं तुं कुंडिनं कृष्णसहायकामया ॥१८॥ निजानुजप्रमसमाकुलावला

बहुरूचिनीशंसमुवाचसादरं ॥ कार्यत्वम् भिर्गमनं त्वया लघुसमर्थनागाश्चर्यांग्रिगादिभिः ॥ १९ ॥ तदैवस  
वैयद्वो मरुद्रयाः सुदं शिताः सद्वलवीर्यवतराः ॥ वैकुण्ठप्रत्यानिखिलास्त्रप्रद्वराः कृष्णांश्चिसेवनपूर्णदे  
हदाः ॥ २० ॥ समागताः कृष्णसहायकारिणो महारथानांपतयोरणप्रियाः ॥ स्वैः खैरनीकैः सुयुतायदत्तमारामेण  
साकंयपुराशुकुंडिनम् ॥ २१ ॥ अदपंचाशत्कोटिभिर्यादवानां युक्तोरामः कुंडिनं द्रागजगम ॥ कृष्णो द्वाहार्थं  
प्युभाश्च भयानेः यद्वैर्युक्ताभिर्यथाब्धिस्तरगैः ॥ २२ ॥ जमूत्यवस्त्राभरणमनोहरैर्यदु प्रवीरेवीरवाहनायुधैः  
॥ कृष्णप्रियैः कृष्णसमानविक्रमैः समन्विकृष्णमनायौ बलः ॥ २३ ॥ तं कुंडिनं वायुरिवातिवेगतः कृष्णस्य  
संदर्शनकाम्ययातुरः ॥ रामोखिलैर्यादिवद्वंदपालैर्युतोयथा तालवरध्वजरत्नम् ॥ २३ ॥ भेरिभृद्गदिस  
हस्तबाद्यैर्गजाश्वसंस्थैर्हृदयप्रियारवैः ॥ पताकिनांकोटिभिरग्रैर्घनाध्यक्षसुयक्षैरिवलंबतोवभौ ॥ २४ ॥  
तसैन्यभारणवसुंधराश्रुशंचकंपजामोयुतोहितनसा ॥ प्रह्लांगभारणमनोजविकृलाकोतेवदुःखाब्धि  
विनाशनवै ॥ २५ ॥ भारैरनन्तस्य शिरोनतंतदावभूवभूमिर्भृशामापकंपताम् ॥ यदत्तमानां रभसाशुगच्छतां  
पुरं विदभीस्यमहीपतेर्बलैः ॥ २५ ॥ शेषायदूनांबलभारमालमो मोदप्रदंदैत्यचमूविनाशनम् ॥ मनसुखं  
प्रावरणांबरयथाशीतानुरस्तुत्वदरं महागुरुम् ॥ २६ ॥ आनस्थितो देवगणाः सुसंकुलंकुर्वर्तन्नाकाशमहो  
मुदान्विताः ॥ जयतिवाचं मुहुरुचिरकरैः संसुष्य वर्षवृषुर्वलापीर ॥ २७ ॥ तेनरदाव्यामुनयोब्रुमहामोद

न्विताराममतीचमोदम् ॥ ख प्राणनाथस्य विवाहमज्जयाभे ष्या कुरुष्वेषुशुरवंदधत् प्रभो ॥ २८ ॥ कृष्णो  
 होर्द्धीष्मककन्यकां हिमधरेन्द्रकन्योकसिसर्वशात्रवान् ॥ जजेदिति ब्रह्मकुलाः समुत्सुः क्षितौ दिविस्थास्त्रि  
 दिवश्चरास्तदा ॥ २९ ॥ षण्वन्यचोष्णसुरदेवतानां रामो यदूनां ध्वजनि स भवितः ॥ निजानुजस्नेहपरिपूताशयः  
 समागतो कुडितमाशुधावत् ॥ ३० ॥ मरीचं दगानकशं खगोमुखां दयो विनेदुः शुभ्रनिचनाः पुर ॥ रामोऽस्य रश्मे  
 रुदयं धनु रवत्प्रकाशयन्तो दितमो द्विषो धिकम् ॥ ३१ ॥ समर्पयन्स्वीयहृदास्य वारिजे क्षत्रांश्रियं रामवीसां  
 शुभिः ॥ खेदं द्विषां हन्मुक्कैतवेषु भूभृतां मुदं ध्वातमिवाहनस्थितः ॥ ३२ ॥ इति श्रीमद्राविउकानजीमद्व्यात्मजवा  
 लमुकुन्दप्रद्विरचितरुक्मिणीमंगलेकाव्यचतुर्दशः सर्गः ॥ १४ ॥ अथापयामस्यदिनेतुरुक्मिणीदिवत्करस्याद्य  
 तः पुरैवसा ॥ ख प्राणनाथागमनं सुकांक्षतीचिंतातुराचिंतयदात्प्रमानसे ॥ १ ॥ प्राणप्रिवेशानयनाय पूर्वतः संप्र  
 पितस्यात्पवरस्यभीष्मजा ॥ द्विजस्य प्रत्यागमनं स्वपश्यती रंभा वरोरुवरदृग्मुमध्वमा ॥ २ ॥ अहोत्रियामांतरि  
 तोममोचोहोस्तिमं दृविद्याः कमलावतोक्षण ॥ नागच्छति द्वारवतिपतिः प्रियं कृष्णो सुनाथोऽत्र नवमिकारण  
 म् ॥ ३ ॥ आदौ न प्रस्थापितवान् द्विजो तमं कृतो धमः सुध्वनवंद्यविग्रहः ॥ प्रस्थानकाले मयिकिंजुगुप्सितं प्रत्वा  
 कियत्तं प्रतिदिष्टवान् भुः ॥ ४ ॥ अतः प्रःसिसे देहहरो मम द्विजो नावर्त्तते धाव्ययवाततो हरिः ॥ विनिर्गता  
 मद्दरणाय किं प्रतिवद्धो भवेन्मे प्रतिकूलैर्देवतः ॥ ५ ॥ हादुर्भगायाममनुकूलो धाता मेहं शश्वदिवो द्विकन्या ॥ दे

वोसतीवाविमुखालगौरिल्यंचितयन्तीहृदिकृष्णचित्ता॥६॥श्रीकृष्णपादांज्वजलीनचित्तोगोविंदपत्याहृतमा  
नसाउबा॥विवाहद्यस्वेनिजनाथदेवमपश्यतीत्यक्तमसून्स्थितास॥७॥निजात्मनाथगमनाशयाचित्ताप्रा  
महान्यायतयातिदुःखिता॥संधारयंतीस्तनुमात्मनुमात्मस्तथासमुत्सृजंतिचतदाद्विधाससा॥८॥जलेन  
हीनाशकरीबहुःखिताहोप्रियाद्वाहप्रयातिविह्वलादेत्येनसत्यंक्तमसून्स्थिताभवन्नचाशकसागमनेच्छ  
यापतेः॥९॥तस्यास्तदासून्स्तुहिरकृष्णोतिनामावलयोवर्हिबलात्॥रुरोधमानसेस्थितंहेररागमनस्यचित्त  
नम्॥मुखस्थितानाथदयानिधेहेरकृष्णोतिनामावलयोवर्हिबलात्तयतःवै॥१०॥बभूवयुद्धंकरपीरपीडन  
स्यमप्रीत्यास्तेशशागमनस्वचिन्तया॥प्राणंनिरुसत्रभयस्तुवेगतोददातिभैष्याद्रुतिद्वितीया॥११॥गो  
विंदचित्ताशुकलाकुलाक्षीनिजश्वरस्यागमनस्यवेला॥अध्यापिचास्तीतिविचार्यकिंचिदाश्वस्तचित्तास  
विदर्भजासा॥१२॥प्रतीक्षतीसागमनंयदाहेरन्यमीत्यनेत्रेशुकलाकुलतदा॥वामाक्षिबाहुरवआशुचास्फु  
रन्विदर्भजायाःप्रियसूचकासमम्॥१३॥अथाशुकृष्णेनपुरायदेशप्राप्त्येनहोदिनचरोद्विजाग्रणा॥भैष्यविनि  
दिष्टउतापयोतदातंकुडिनंशंसितुमिश्ररागम्॥१४॥ददर्शितांविप्रवरस्तुरुकिमणीं प्रत्यागमंस्यस्यागःमु  
हुःप्रतीक्षतीम्॥श्रीकृष्णपादांज्वजलीनमानसामंतपुरांतत्रमतीशुचाकुलाम्॥१५॥सातंप्रहृष्टवदनंदि  
जवर्यमाणदालोक्यधीरमतिमान्चूरलक्षणज्ञा॥पप्रच्छहर्षितमनाःप्रणयेनसाक्षात्कृष्णंसदामदयितं

समुपागतं वै ॥१६॥ अवेदयत्प्राणमजेज्ञोशेषपूज्यं हृदीनां यदुनन्दनं सः ॥ तस्यै हरेश्चानयनं त्रात्रां सगत्वा  
त्सनासत्यमिति द्विजाश्रयः ॥ कृष्णस्य वाक्यं च त्रात्राससत्यं तामानयिष्ये हमिति द्विजाश्रयात् ॥ श्रुत्वागतं प्रा  
णपतिं रमेन्द्रां मादाकुलाभूत्स्ववदश्रुनेत्र ॥ १६ ॥ सर्वस्वदानं समस्तानयाति वै कृष्णप्रदस्येति विचार्य  
रुक्मिणी ॥ ननामपादौ शिरसार्थं शोवधि विभूतिं प्रितं परितप्य सर्वज्ञः ॥ १६ ॥ ये मां श्रियं वै प्रणमन्ति लो  
के ते सर्वसंपन्निलया भवन्ति ॥ श्रियां न तायां मयि किंपुनर्हि विचार्य भैष्मी प्रणनाम विप्रम् ॥ २० ॥ कृ  
ष्णप्रदायात्समपश्यतीष्टं पुनः पुनः सानमनंचकार ॥ अष्टश्रुदंके समवाप्य विप्रो नुभोद्य भैष्मी प्रज  
गामगहम् ॥ २१ ॥ श्रीरुक्मिणी कृष्णपदारविन्दनिधाय चेतः सरसि द्विजाश्रयः ॥ सर्वार्थपूरं सुस्वरूपमेको  
निजं यथो मोदभरणयुक्तः ॥ २२ ॥ श्रीद्वारकेशप्रिययावलोकनात्कृतं रमाक्रीडमतीव सुदाम् ॥ प्रवाल  
वेडूर्यसुस्तमौक्तिकादिभिः समस्तैर्मणिभिर्विभूषितम् ॥ २३ ॥ सुवर्णमाणिक्यवसुंधरां हरिद्वैदू  
र्यचामीकरकुप्रमद्भुतम् ॥ विभूतिभिः शोवधिभिर्विराजितं तिरस्कृताशेषसुरालयं श्रिया ॥ २४ ॥ क  
ल्पद्रुमारामपरिःकृतं घनाध्यक्षार्थयुक्तं बहुगो गणैर्युतम् ॥ २५ ॥ विलोक्य विप्रो निजमंदिरं तल्लक्ष्या  
लयं दिव्यवधूनराद्वयम् ॥ विदर्भराजेंद्रसुतानुकंया विलोकनो देवमहद्धियुक्तम् ॥ २६ ॥ मत्वा विदर्भ  
शसुतानुकंयां तदैकचित्तसमपूजयत्सः ॥ श्रीरुक्मिणी कृष्णपदारविन्दं संस्थाप्य चित्ते परमादेर

२६

२६



पा ॥२०॥ विदर्भजायोपरमः प्रमोदतः प्रफुल्लहन्नेत्रमुखाज्जैजाभवेत् ॥ प्राणेश्वरस्यागमनं निशाय  
तत्समागतं प्राणमिवैद्रिघं गरवम् ॥२०॥ समुत्सुका कृष्णामुखामृतांशोर्विलोकनाथसखिभिः स्व  
स्यै धम् ॥ समारुहोत्समुद्रमग्राविस्त्रयलज्जांसकलांजनस्य ॥२१॥ तदैवतस्याः परमप्रमोदा  
च्छखावभूवर्दलितां प्रकौष्टे ॥ मुक्ताफलं प्राणगतं ससारस्तनांशुकं मग्नमभूच्चक्षुःप्रम् ॥२०॥ सर्वेद्रि  
याणिक्षणतां ययुस्तदाविलोचयन्त्याः सखिभिः समंपतिम् ॥ सञ्चित्स्वांगं वसुदेवनन्दनं पुत्र्याः वि  
दुष्प्राधिपतः प्रमोदतः ॥२१॥ ददशकृष्णं विनतासुतध्वजे रथे स्थितं नीरदनीलविग्रहम् ॥ सौदामिनीवस्त्र  
युगावृतं स्मरविमोहनं भूषणभूषणागकम् ॥२२॥ सद्रत्नरुक्ममुकुटंगलशोभिरत्नसत्कर्णवद्वनसुनील  
कचावल्लीभिः ॥ प्रजत्कपोलरुचिरं जलजायताक्षं कुन्दाग्रदन्तमरुणाधरमुन्नसंवे ॥२३॥ कांच्यंगुलीय  
करभूषणानूपुराद्वयं केयूरभूषितभुजं वनमालयाढ्यम् ॥ ७ नाजानुबाहुमरिशंखगदाज्वहस्तं लोकैकसुंदर  
मनंगमनोजदाङ्ग ॥ शाराद्ददशिययदुदेववृत्तं निजशंसारुक्मिणीपरममोदयुतासखिभिः ॥ संप्रोच्यमान  
प्रभितामिनवयथदुप्रासादं गमधिरुठतरोत्सवाढ्या ॥२४॥ कृष्णं निजेशमवलोक्य निधाय चित्तदृ  
ग्द्वारतश्च परिरभ्यमुमवशाचम् ॥ नैवाविदर्भजतनुं स्वजनं प्रमोदमग्राविदर्भतनयालिखितचकुब्जे

॥३६॥ तद्वर्णानन्दसुनिर्वृतायास्तवज्जलाक्षीपुलकावृतांगका ॥ वभूव प्रेमाकुस्त्रिताविदर्पजास्व  
 लद्वचासाधगतालिमातृभिः ॥३७॥ ताः प्रत्ययनन्दन्वसुदेवनन्दनागमोत्सेवेत्रीष्मकजालिमातरः ॥  
 दुःखाकुलास्तापयुतायथाजलवाहागमेकेकिगणाद्रिष्टगगाः ॥ यथागतंचित्तमवाप्यरंकः समागतंप्रा  
 णमिवद्रियव ॥ त्रिधैवसिंधुंपरित्तुष्कघान्यक्षेत्रयथावारिपयोददत्तम् ॥३८॥ जन्नातुरान्नंसमप्रीष्टि  
 तयथादवकुलेभाद्युनदांगभीरकाम् ॥ रागीसुधांभृत्युजरागदापहांसंप्राप्ययद्वसुखितोभवज्जनः ॥३९॥  
 तस्मात्सहस्राधिकमापमादंसारुक्मिणीकृष्णामुखारविन्दम् ॥ विलोक्यदूरत्सवसखीजनन्यादिभिर्युता  
 साधगतातदावे ॥४०॥ निमेषहीनेर्नयनालिभिर्भरंकृष्णास्यकंजामृतसीधुमादरात् ॥ पिवंत्यपीष्टंनव  
 तृप्तिमापयौविधुंचकारीवमुदाकुलासती ॥४१॥ ता माहमाताष्टणुपुत्रितेद्यद्वृणाप्रतिज्ञात्वमातो नयमे  
 ॥ क्षमस्वनीराजनतां व्रजहंस्वातुलकृष्णपदाज्वचित् ॥४२॥ जातासुतत्वं बहुभाष्यतो नः पुतेकुलत्वं ज्ज  
 नितायताद्य ॥ त्राशषब्रह्मंदसुरादिभिर्वेद्येयाद्यिमीत्रांद्यवलाकयम् ॥४३॥ सुतेविकापूजनसुखलनयाद्य  
 यकृष्णंनिजनाथदेवम् ॥ श्रीद्वारिकेत्रयदुनन्दनंत्वं ममज्ञयाविष्णुपदीनसिंधुं ॥४४॥ इतिश्रीद्राविडकाव्ये  
 मद्राजबालमुकुंदमद्विरचितेरुक्मिणीमंगलाख्यकाव्येपंचदशः सर्गः ॥१५॥ श्रुत्वामृदंगपटकानकं  
 स्य त्राखवेष्वादिरावमधिकंयदुपस्यदूरात् ॥ कोयंस्वनेनप्रथमावितरन्नुपेतइत्याकुलाश्चस्वरान्

जु जु यु क्षिती त्नाः ॥ १ ॥ तं द्वारिकापतिमुपागतात्मचारैः श्रुत्वा वतनपतयो मगधेशकाद्याः ॥ भीतास्ते देवरा  
साययुरात्ममित्रं तं रुक्मिणां विलम्बिवाहगणाः स्वगेशात् ॥ २ ॥ ते रुक्मिणं जगदुरानतमोलयो भूपालमहाभ  
ययुता नृपतश्चतुष्टयमूगतो वैरिणो यदुपतिबलरामकृष्णोऽसैन्यैः समश्रुपगतो हरणाय भव्याः ॥ ३ ॥ य  
स्माद्विद्वृत्ततया करपीडनो विघ्नं भवेत्कुरु तथा मतिमन्त्रेन्द्र ॥ अस्मन्मते तु रिपुणां मृद्यमेव कार्यं मादौ त  
तोस्तु करपीडनमत्रामित्र ॥ ४ ॥ नो नैत्कारिष्यति मृद्यं प्रथमं ततस्त्वं जानीहि श्रीक्षकं सुतां हीरणाहतां वै ॥ दुर्गा  
लयन्तं तं सिवेन्द्रगहपतत्रिराजेन चात्मबलिबद्धरिणान्त्रेन्द्र ॥ ५ ॥ श्रुत्वा वचस्तानवदक्षितीश्वराय रुक्मा  
विवाहः श्रुत्वा सुरास्तमदृष्टुं तदुत्सवप्रक्षणसूक्तुको वलैः समागतो रामहरीयदूतमौ ॥ ६ ॥ तस्मात्तयोः श  
ब्दयो विराधाया ग्यानचादुष्टवयास्मदोक्तः ॥ उपतयोरत्र करोम्युपेक्षां सुखपूर्वसैन्येन महाबलेशः ॥ ७ ॥  
एवं ब्रुवन्तं क्षितियपुरुक्मिणां संभीक्ष्णकोनीतियुतं वक्ता ब्रवीत् ॥ संसांत्वयन्नादरतो महाप्रतिः ससुरुषाणां  
निकटसुधासमम् ॥ ८ ॥ गृहागतस्यातिरियो रूपक्षायोर्ग्यनतस्माद्दहमतयोः ध ॥ पूजां करिष्यामि ससैन्येषां स्या  
द्विघ्नं च यस्माद्गृहं विवाहगदुत्थं बह्वान्पतिस्तुरुक्मिणं गेहादुपादाय वरोचितां निवेशद्रव्याणि दिव्यानि  
विद्वंश्रुतिः सुदूर्यधाषः समगाद्यदूतमौ ॥ ९ ॥ वादं प्रदीयां तनयां हिरुक्मिणीमुद्रोद्गुमेवात्र समागतो ह  
रिः ॥ विष्णुपतारामपुरवयदूतमैः समन्वितो नैकमहोत्सवान्वितः ॥ ११ ॥ मदीयपुत्र्यां स्वभिवंछितो वरो देव

पिशा पूर्वताव चारित ॥ विष्णुतिभिः शय शिवां ज नारदादिभिः स्वसेनाधिपतिभिः ॥ १२ ॥ तस्माद्दहत्व घयद्वेत्  
 मं हीरकृष्णं सरामं विधिना ससैन्यकम् ॥ संपूजयिष्यामि वरोचितनवैष्यत विचार्यति मूहामातन्वपः ॥ १३ ॥  
 ॥ ३ ॥ इय सर्वान्सुहृदः सहादरान् द्विजात्तमा मात्यपुराधसः सः ॥ उवाच सर्वान्हीरारामयोः पुरायाती शुश्रूषं सुसमये  
 नायव ॥ १ ॥ आशयसर्वात्तरत्नसचणान्यां सांसिदिवानि बुधोन्तमेवृतः ॥ समागमिष्यामि तयाद्यै लश्याः सं  
 पूजनायेति वरोचितनवे ॥ १ ॥ ॥ प्रात्यौचसुत्वाद्दुहितुविहाहक्षणो सुको कुंडितयोऽभ्यगातौ ॥ समहर्षौ स्तुर्वी  
 रचने विप्रेभुभाक्षरैः केतुपताकिभिश्च ॥ १६ ॥ युक्ताप्रफुल्लास्थहृदंबुजोखिलैः सहादरैः कृष्णपदाब्जमानसैः ॥ न  
 नाम कृष्णस्थपवारविंदकं मूर्द्धी विदग्धीधिपतिः समीक्षकः ॥ १७ ॥ वासांसिदिव्यामि विष्णुषणानिरत्नानि सुकृत्तिरथा  
 श्रुत्वा ॥ महत्तमान्सन्मधुपर्कमग्निवेदपित्वा र्चयदादरातौ ॥ १८ ॥ निवेशनं श्रीमदथोपकल्पससैन्ययोः सा  
 वायथावत् ॥ जातिथ्यमग्रं विदध विदग्धीरजस्तुरामाच्युतयोर्मुदावे ॥ १९ ॥ जीमूतश्यामलांगं सरसिजनयनं सूद्य  
 नाशं सुभालं विट्वाष्टं शंखकंठं मृदुक रचरणदीर्घकर्णं शंखारुम् ॥ सुभ्रुं कुंदाग्रदन्तं विमलविधुमुखं श्रेष्ठजानू  
 रसं प्राघृष्टिकृष्णं सच्चित्स्वांगं मदनमदहरं भूषणभूषणवै ॥ बियुद्वासादघानं मणिमयमुकुटं मूर्द्धिकेठचरत्नं  
 सन्मालां वेंजयतीं मलयजतिलकं मालदेशसुपीतम् ॥ बान्होः कयूरमध्याग्नीमयकटकनूपुरमेखलांचकद्यां  
 हस्तविचित्रं सुकनकबलयंकृष्णमैत्राक्षितीशः ॥ २१ ॥ दृष्ट्वा लोकैकनाथं त्रिभुवनसुषमैकालयं वेदमौलिरलेनी

राजितांघ्रिंशिवविधिजनकायैः सुरैर्ध्वयिमीशम् ॥ सच्चिन्मोदेकमूर्तियदुकूलजलधौ राजमानं सरामं कृष्णा  
सीत्समर्था पुनरपि नृपतिर्वीक्षितुं वक्तुमेव ॥ २२ ॥ आन्दाब्धौ विहीनो भवदतिपुलकांगो मुदा शृणिमुचनश्रीकृ  
ष्णां भोजपादं परमसुखनिधिंचेतसालंब्य पृष्ट्वा ॥ प्रमत्तापूरेनिशषाद्यमरवरनुतं ध्वयमिष्टप्रदाहम् ॥ संसारं  
जनानां परिभवन्तमसांनाशकेन शरण्यम् ॥ २३ ॥ रुक्मिण्याः स्वोद्यपुत्र्यासकलगुणगणैस्तुल्यमानन्दमूर्तिमेने  
कृष्णापतिं सत्रिभुवनसुषमां तांचतनैव तुल्याम् ॥ सैवाहर्त्यस्यभार्याभिवितुममरजानैवकथोभ्याकदाचित्  
तस्याः कान्तोपीकृष्णो हीति पुनरमरोभीष्मिकश्चेति सत्या ॥ २४ ॥ लोकेशः श्रीपतिर्भ्रितवृषनतिभिर्दानविप्रा  
र्चनाद्यस्तुष्टश्चतनकृष्णास्त्रिभुवनसुषमोयंतु गृह्णातु पाणिम् ॥ रुक्मिण्याः मत्सुतायानहिपुनरपरः श्वायथा  
शक्रभागंध्यायन्नेवंविदभोधिपतिगमत्स्वालयां मानसेस्व ॥ २५ ॥ आज्ञाय कृष्णां समुयागतं वरं विदर्भदेवास्थज  
नाः समततः ॥ आगत्यनेत्रांजलिभिः पपुर्भरंतदास्यपामृतसीधुमादरात् ॥ २६ ॥ निमेषसूत्यैर्नयनास्त्रिभि  
स्ते कृष्णास्यपामृतमापि वन्तः ॥ न तृप्तिमीयुर्न च गेहकृत्यं स्मरे सुरानन्दसमुद्रलीनाः ॥ २७ ॥ ऋगायथाकल्प  
रुहप्रफुल्लसंपाद्येनैवान्यमहीरुरुचैर् ॥ ईयुस्तथा कृष्णामुखाञ्जरविन्दसमेत्यनैवान्यमभिष्टमापुः ॥ २८ ॥ पी  
त्वाक्षिपृगैर्वदनारविन्दपीयूषसीधुभुवतकुरुचैम् ॥ व्यतकीयन्तं बहुधात्मनाथ विदर्भराजद्रपुरौकसस्तो  
२६ ॥ किं नाभ्याग्यसुरदमाद्यकुसुमप्रागघ्रमेषोस्ति किंसंसारो धतमो रपुः सुभ्रमणकुरः किंबपुः ॥ सर्वेश

२६

तिपादेकोपनिषदाप्रामाण्यभूतंचकिंपूणानन्दसमुद्रजन्मवसुधाकिंजन्मसाफल्यम् ॥३०॥ किंकामोगयुत  
 ष्ट किमपसुपमाधिष्टः किमक्षणाफलं किं देव द्विजधनुधर्मजलधराह्लाददश्चन्द्रमाः ॥ आत्मा किं निरिवत्यात्मनां  
 प्रकटतां ज्ञोति भाग्येन किं भूभारासुरराजकाननदवः किनः प्रमोदप्रदः ॥३१॥ कामोसौ यदि किं तदेहविकलश्च  
 न्दोद्यदा मोन किं सूर्यायं यदि किं भ्रती ब्रकिरणो बन्धिर्यदातापकृत् ॥ किनासीद्धनवारिदश्चपलयायुक्तिजडाठसो  
 स्ति व ज्ञातं द्वास्वतीपतिर्हि सुपमाधिष्णायदूतांपतिः ॥३२॥ अस्यैव आर्चा भवितुं विदर्भ राजेन्द्र जैवा ईति नापरास्त्री ॥ भ्रती  
 यमेवाचिन्तावतस्या एवेति सर्वजगदुस्तदानोम ॥३३॥ यत्किं निदस्मत्सुकृतं तु तेन चतुष्टस्त्रिलोकेशपतिः परात्परः  
 ॥ सो घानु गृह्णति यायवाधिपागृह्णत्वयं प्रीष्मकनन्दिनीकरम् ॥३४॥ एवं वंदति स्मपुरोकसस्त निधाय कृष्णन्दु  
 मुखारविन्दगदूशाशयालिप्रियतानुवद्धा विस्मृत्य कृत्यं परिपूर्णकामाः ॥३५॥ राज्ञी सकन्याससखी सौम्यजालंगतकृ  
 ष्णामुखाज्जमारात् ॥ पयोसुनेत्रां जलिभिर्निमेषहीने हृदालिग्यत दंष्ट्रिपद्मम् ॥ प्रमत्ताकुलानन्दसमुद्रमया कृष्णं  
 हृदालिग्यसुतां प्रजाम्यहम् ॥ उवाच राज्ञी स्वलिताक्षरालिदेवर्षिणाय दुबनं पुरोक्तम् ॥३६॥ तदेव प्रत्येहि म  
 विव्यति ध्रुवं न चान्यथा क्वपि कथंचिदालिके ॥ श्रीद्वारिकायास्यति मत्सुताहताकृष्णेन कान्तेन हिमाद्रिजागृ  
 हे ॥३७॥ पुत्रासमेयं कुलरूपशीलतः कृष्णनकृष्णापि समोनयाततः ॥ एते हरत्विस्मिता गृहे वलात न गे इव भ्रा  
 वित्तरन्यरां मुवम् ॥३८॥ धन्या जनाश्चरती निवासिनश्च पश्यंति ये नित्यं भिंभं रमापतिम् ॥ कृष्णं समस्ताम

२६

रसेव्यवारिजपादोगुलीचंद्रनखप्रभंपरम् ॥ ४० ॥ धन्यासुतेयंममरुक्मिणीश्रुवंसर्वात्मनाया निरतायदत्तम्  
॥ कृष्णसदानन्दतनोसुरवार्णवैशिवेशमौपुरुषेचक्राक्तिवत् ॥ ४१ ॥ इतिकवाणातुविदर्शराजपत्नीसमालिं  
ग्यहृदाहरेःपदम् ॥ सुतांमुजाभ्यांवदनाज्वमीक्षणेविलोकयेतिमुदिताश्रवजुलैः ॥ ४२ ॥ नवदसात्मानमिमंतथा  
मुलाकंमहानन्दसमुद्रमग्ना ॥ द्रवहृदाकरकिताश्रवद्वाःस्वलद्वचाःकृष्णमुखेन्दुदूर्वानात् ॥ ४३ ॥ इतिश्रीमद्राविउ  
कान्हजीभट्टात्मजबालमुकुंदभट्टविरचितरुक्मिणीमंगलाख्यकाव्येषोडशःसर्गः ॥ १६ ॥ कृष्णस्यपद्माद्युतिलि  
नचितालितसुधां दृक्पक्षकैपिवंतीम् ॥ मृगीमीवावाकृकरावरुक्मिणीसौधंगतामंगणगोजगाद् ॥ १ ॥ मातःस्वस  
रगिरिजार्चनायसंप्रथयाद्येवसमंसखिभिः ॥ विवाहवेलोपगतोपदिष्टाविद्वद्विरस्याःसुखदासमतात् ॥ २ ॥  
॥ संपूज्यइत्वाविधिवद्विमाद्रिजांसर्वाश्रिसौभाग्यकरीयदास्वसा ॥ सुखंप्रयातात्रभवेतदारिवलंबिवाहकर्म  
प्रसरद्विधानतः ॥ ३ ॥ तमाहमाताद्रिसुतासमर्चनोत्सुकास्थितातेभगिनीतुरुक्मिणीउपस्कृतादिव्यश्रुषणां  
श्रुकेःपुरैवचास्माभिरहोत्वदुक्तितः ॥ ४ ॥ श्रुत्वैवमातुर्वचनंहरान्वितारुक्मिणागतःस्वायसभांवत्साधिपतिम् ॥  
उवाचसंव्यूहसमर्थबाहिनीभागच्छशीघ्रंत्ववनायमच्छुसुः ॥ ५ ॥ सद्दारीकेशसहजायथादृशापश्यन्नया  
न्तीं गिरिजार्चनायसा ॥ सरक्षणीयात्रतथासमंवलैर्भविद्विरिध्वासधैरनिद्रितैः ॥ ६ ॥ तेरुक्मिणं प्राहजरासु  
तस्तदासेवाधयन्साल्वयुतःसपांडुकः ॥ गेहाद्विहिनैवसमंतुरुक्मिणीस्थितयदनामधियवलानुजा ॥ ७ ॥

गीतोनिर्णयमेवहृतामवेहकृष्णो न ताक्ष्येण सुधा मिवाद्य ॥ तस्माद्गृहे शंभुशिवाचनं साकरोलुकन्यासुखतोयथाव  
 त् ॥ ६ ॥ मायाविनां भाहकप्रात्ममाययामायाधिपोगापवरोनटाकृतिः ॥ स्त्रीलंपटश्चौरशिखामणिर्द्युत्तमः सरा  
 मारिवरास्तिकुंडिने ॥ ६ ॥ तस्मिन्स्थिते लङ्गिनी सुलोचना सौंदर्यासिंधु ठकमलावर्वाहृता ध्रुवभवेहयमत्ररुक्मि  
 नू ॥ १० ॥ श्रुत्वा जरासंधवचं महाबलीरुक्मिजगादस्वकुलस्थपद्धतिम् ॥ विनाद्रिजापूजनतः करग्रेहकन्याभवेदुःखवती  
 स्वबांधवै ॥ ११ ॥ दुर्गवर्नादाशुसुतान्विता घनान्विता सुभाग्यामुदिता भवेत्सदा ॥ पितुः कुलस्यापि सप्तद्विता तथा मनुः  
 कुलस्यात्मनि सौख्यताधिकम् ॥ १२ ॥ तस्मादवश्यं हि मजार्चनाययास्यत्यनीकैस्तु सुरक्षितासा ॥ समर्थवोहैर्बलवी  
 र्ययुक्तैः सुशिक्षितैर्वरितैर्निजैर्हि ॥ १३ ॥ तारुक्मिणीं मद्रिसुतार्चनाययाती मरुच्चापियथा स्पृशन्न ॥ तथाकु  
 रुध्वंसकलास्तु विज्ञाः समद्यतास्त्राः स्ववलेर्वलेऽशा ॥ १४ ॥ प्रोभागधेत्वात्वमपि स्वसैन्यै रक्षानुजां मे सः पौ  
 ङ्कनः ॥ सकाशिराजोपिविदूरथश्च सदन्तवक्रो महिजः सशाल्वः ॥ सर्वभवन्तोतिवलाः समेता द्रक्षध्वमा  
 रात्स्वयं वनाय ॥ जतं द्वितारामसहायकृष्णासन्तो र्यथाकीर्तिमिघान्नराः कौ ॥ १५ ॥ पिताग्रजाश्चपिवयं  
 गृहयतिष्ठा मवद्धाः कुलरीति दाप्ता ॥ समुत्सहनैव हिमाद्रौ जाकः गोप्यासमंगन्तु मतोभवन्तः ॥ यथानप  
 र्यद्वसुदेवनं दनोक्ष्णारुक्मिणीमेवमनिः द्विताः नृपाः ॥ सर्वभवन्तावततां तथाखिलैः सन्यैरुपताः गृहता  
 द्विजागृहम् ॥ १७ ॥ सेतिष्ठताध्वन्युभयेतुपार्थके मध्येगमस्यैकपदीकुरुध्वम् ॥ एवंसंप्रोच्यन्तपान्संसैव



कान्युनर्जगाम स्वगृहं विदर्भजः ॥१८॥ संप्रेषयाद्यां वशिवाचनया लं कृत्य घात्र्यालिगणेश्वरुक्मिणीम् ॥  
 मत्सैन्यपालानि खिलाश्च भूभृतः समागतगोलुमले सहोदरं ॥१९॥ रुक्मिणीं कृत्वा कर्ण्यविदर्भराज्ञी सुक्मि  
 ला सीतकला लिभिष्ट ॥ विचार्य चित्तदुहितुर्हियात्रां श्रीद्वारिकायां मतिहादेमघ्ना ॥२०॥ अवाचनस्यैव मिषे  
 षागतुं कृष्णानसार्द्धे न गरीत दीयाम् ॥ समुत्सुकां वीक्ष्य सुतां भुजाभ्यामालिङ्ग्य राज्ञी मुमुक्षुधराम् ॥  
 २१॥ आसिंचती स्नेहजलनतच्छिखां मुहुर्गृणं त्यं वसुते भमानयम् ॥ क्षमस्व यस्मान्नमया त्वदीयकंकृत्यं कृ  
 तं दीनतराततोऽस्य हम् ॥ एवं रुदन्ती विकला वियोगतः दुःखात् देहन्द्रियहृद्गुजांतरे ॥ आलिङ्ग्य गाढं नयना  
 शुधारायास्तं न्येन चासिंच्य जगाद सा सुताम् ॥ २२॥ त्वामब्धान्दहरिः स्वभृत्यभयहा मागसि द्वारिहात्रां तादि  
 ग्बिदिष्टं संतुभगवानशंभुश्च शिवभाननः ॥ ब्रह्माज्ञां क्ति धरश्च सर्वरचरास्ते सानुकूलाः सुतगच्छं त्यागि  
 रजागृहाप्रियतमं कृष्णं ह्यिति आह सा ॥ २५॥ मंत्रोदकैस्तामभिसिंच्य माता शुपूर्णं तत्रापरिरभ्य पुत्री  
 म् ॥ पुनः पुनः प्रमजवाकुलाक्षीं समादिश तां गिरिजार्चनार्थम् ॥ २५॥ सुपत्सल गीरिवसाविवत्सा सीद्वि  
 द्बलां वादुहितुर्वियोगे ॥ रुदोदसालिः कुररीवदीर्घखरेण चालिङ्ग्य सुतां भुजाभ्याम् ॥ २६॥ प्रसू समालिंय  
 निजाः सखीस्तथा तातं निजप्रमसमापूतान द्विजात् ॥ अतः पुरी द्वीरवरेः सुरक्षिता कृष्णे जगामाद्रितां  
 र्चनच्छलात् ॥ २६॥ इति श्रीमद्राविडकाल्दीपमहात्म्ये जवालमुकुन्दमठविरचिते रुक्मिणीमंगलाख्ये काव्ये सप्त

दशः सर्गः ॥ १७ ॥ कृष्णापि सर्वैर्यदुभिः सरामैव तः समुस्यायविदर्शगोहात् ॥ जगाम ताक्ष्यध्वजचक्रिसेर्याहि  
 माद्रिकन्योपवतपुरस्तात् ॥ १ ॥ हर्तुविदर्शशुतांस्त्रियंस्वांज्वालां यथावायुसरवस्तुलभ्यः ॥ तस्थोप्रतीक्षर  
 सरणोद्धारण्यः संशोभयन्मडलमिद्वत्सः ॥ २ ॥ ततो गृहाद्विष्मकराजकन्यासमाययौ श्रीरिवपद्मखंडात् ॥ गु  
 ष्णान्दपैः कृष्णपदारविन्दंसेचितयंतीपरमप्रमोदात् ॥ ३ ॥ द्रष्टुदेव्याः शिवायाश्चरणजलरुहंनिर्ययौपद्मपद्मा  
 चित्तसंचिन्तयंती यदुपतिचरणाञ्जयतीक्तिर्यसासुः ॥ सार्द्धंघात्रालिभिः सानिखिलनृपतिभीरक्षितेष्व  
 सहस्तेः शूरैः सज्जैः ससैन्यैरमृतवदमैरिन्दोहसमन्तात् ॥ ४ ॥ अरीमृदंगानकशंखदुदुभिवंशदयो नदुर  
 तीबहृत्प्रियम् ॥ नानोपहारैर्गणिकोत्तमाययुः सहस्त्रशोभैवररुक्मभूषिताः ॥ ५ ॥ सृग्गंधवस्त्राभरणैः स्व  
 लंकृतीविप्रोगताजग्मुमनूत्सवेवधुम् ॥ गायन्त्युच्चैः शिवमंबिकागजानेनन्युक्तापरमात्सवाब्जिताः ॥  
 ६ ॥ सूतास्तथामागधवंदिनाययुरावृत्त्यगोरीगिरिजालयेमुदा ॥ गोरीशिवोकामवेश्वरैः सदाकृष्णज्व  
 पादानुरतामहेश्वरा ॥ ७ ॥ स्तुवंतइष्टार्थदपादपंकजोदयार्णवोशक्तिविभूसुरोत्तमौ ॥ विश्वेश्वरोविश्वविद्या  
 नकारणकैलासधिष्णो जगतस्तु सुखप्रदौ ॥ ८ ॥ सद्गंधव्यात्यांशुकरलविभूषणाविनिसुमोदकानि ॥ आ  
 दायसर्वाण्युपहारकानि देवैर्ययुर्भीष्मकजापनुद्राक् ॥ ९ ॥ ग्गासाद्यदेव्याः सदंनंतुरुक्मिणीधौतांश्चिह  
 स्ताज्वतलापस्पृशवा ॥ १० ॥ ताशुचिः संप्रविवेशसंतिकंकृष्णांश्चिपद्मं हृदिचितयंत्यनु ॥ ११ ॥ वृद्धाविधि

ज्ञाद्विजवर्ययोषितस्तावदयांचकुरुमांभवाब्जिताम् ॥ प्रणम्यमूर्धाचर्यपुत्रिमंगलादोपत्यदांभिष्टवप्र  
दांसुदां ॥ १० ॥ विप्रोगतानां वचनं निशाम्यसाननाममूर्ध्निगिरिजां विदर्भजा ॥ अभीक्षणमंवे शिवकुंजरान्  
नयुतांनमस्योहृदयोक्तिविग्रहैः ॥ ११ ॥ भूयात्पतिमभिगवान् यदूतमोतुमोदतांतद्रवतीभवान्विता ॥  
सचापकाव्यः स्वरतिः परात्परानुमोदतां त्वकृपया खिलप्रसा ॥ एतेन मंत्रेण विदर्भे नन्दिनी समर्चयत्प्रे  
मभरणचतसा ॥ दुर्गा शिवभाननसंयुतां महामायां समस्तार्थकरीं हीरे प्रिया ॥ १२ ॥ अद्रिः सुगधाक्षतधूप  
वासनासृग्माल्यभूषाभिरभीष्टवस्तुभिः ॥ नानोपहारैर्वलिभिः प्रदीपकराजीभिरानर्चयत्कृपयत्कुरुष्णा  
॥ १३ ॥ गौरीप्रहस्याहविदर्भे नन्दिनीं किडंबुवतीं भवलात्वमात्मनः ॥ सच्चित्तनुं कृष्णरमानिजेश्वरी स  
म्नानयन्ती परमात्सवान्विता ॥ १४ ॥ विदर्भराजेन्द्रसुतेपुजालये परेश्वरित्वे जहिशाकमात्मनः ॥ अथ  
वकृष्णेन परात्परेण तत्र प्रियेण संगो ध्वनिसेभ विष्यती ॥ १५ ॥ कृष्णा खिले शाद्यसमास्थिताय नत्वांसं  
प्रतीक्षन्त्यदुर्मन्यसंयुतः ॥ गच्छासुनायेन हृदायदाः पुरीं ज्योत्स्नेवचन्द्रेण ततानिशात्पथे ॥ १६ ॥ श्रुत्वा  
तिवाक्यं मुदिता दरास्थिवां प्रणम्यमूर्ध्नि सती द्विजांगनाः ॥ फलक्षुगंधैर्लवणैरपूपकैस्तो वृत्कक  
प्रणः समर्चयत् ॥ १७ ॥ तस्यै स्थियस्ताः प्रददुः प्रसादं तथा शिषः सैजुजुयुः प्रमोदात् ॥ ताभ्यां नमस्क  
र्यादिवदन्ति जतिज्जग्राहगतुंचसमुत्सुकाभूत् ॥ १८ ॥ त्यक्त्वाथमौनव्रतमं विकालयाद्विनिर्जगामात्मसखी

काजदा। रत्नगुलीयोयविभूषितेनसाप्रगृह्यहस्तेनहरीषसयाज्वया॥१८॥ विभ्राजच्चंचलांगीकमलमृ  
 दुततुं दिव्यचित्रांवरारत्नांश्यामातां देवमायामिवसुषुपमया मोहिनीं जित्वराणाम्। सराजकुंडलांकृतवि  
 धुवदनांकृतलांकिताक्षिमीनां राजनेतं वापितमणिरत्नानां सुस्मितामुच्चनाशाम्॥२०॥ सद्दिधाक्षाधराभा  
 रुणसुरदत्तित्थं जदग्रस्तनीं स सिंजन्मंजीरशोभायुतपदजलजेनाचलंतिंशानैहि॥ मोगेद्वैष्टववीरामुमुहुर  
 तितरांतकृतानंगवेव्याक्रांताभूपा विचिता सारव इवजडाः कीर्तिमन्तरखसैन्याः॥२१॥ सर्वसत्रीडहासक्षणहत  
 हृदयोः राजहंसयतीतां दृष्ट्वापेनुविमूढागजरथहयगाभूतेलसूदितारस्त्राः। रंभास्तीव्रानिलातां इवनिजपव  
 यद्वारिकेशायशोभां दिव्यां स्यामपयन्ती कलगमनमिषेणाज्वजां रुक्मिणीं वै॥२२॥ तल्लुण्णयविमोहनम्ब  
 मथितस्वां तान्धयान्वाहनाद्गुमोसंपतितान्स्मराजगरसंग्रस्तान् गतारस्त्रास्तदा॥ दृष्ट्वाच्युर्दुनाथदोहदवतीं स  
 स्त्राविदर्भात्मजांपश्येतासखिदंतवक्रमगधेशादीन् गतासूत्रिव॥२३॥ गावैसैन्ययुताः स्वकीर्तिविदितास्ता  
 यमत्रागतामूढावाहनतः क्षितौ निपतितास्तेपांगवाणादिताः॥ त्यक्त्वास्त्राः विकलद्वियासुकृतिवत्युन्यक्षयस  
 र्गितह्वं यप्रपाय निजप्रियं यदुपतिकृष्णारथसंस्थितम्॥२४॥ त्रेलोक्यद्युतिमंदिरनवधनश्यामंतडिद्रा  
 संसंस्तकजङ्घदलोचनं मणिगलंध्याजानुवाहंसतिम्॥ सन्नासंखलकावलीवत् मुखाजंताक्ष्यकितोरथ  
 सराजन्तमसुप्रियं ब्रजशुभवेदभिदृष्ट्वासुरवात्॥२५॥ श्रुत्वावाक्यप्रतीवरम्यममृतप्रख्यंसखीनां महान

नं प्राप्य विदमराजदुहितामुद्धप्रणम्याहताः॥ युष्माकं नयनाध्वगोममपतिजतिः कृचास्ते हरिर्मभिद्ये  
वहरत्बहायदुपतिस्वामिवातीरयात् ॥२६॥ गत्वाकुंडिनमाश्रुयथममंमनातरंभीष्मकंतातंभूतनि  
जप्रियणरभसाकृष्णनभेष्मीहता॥याताद्वारवतीपुरींतिजजनान्दृष्ट्वादरात्प्रेमतःस्मृत्यात्वांपितरंच  
रुक्मिन्वदनंश्यामंविधायैतिवै ॥२७॥ मेन्दमन्दतदासाचलजलजपदौचालयंत्यात्मभर्तुःकृष्णस्यानन्द  
मूर्धःपरमभगवतःप्रापिमन्वेषमाणाः॥केशानुत्सार्यवामैररुणकरुहैरेक्षतापोगततान्भूयान्यात्पक्रि  
पासातदिनिजहरणाद्योद्यतं कृष्णमैक्षत् ॥२८॥ दृष्ट्वानन्दधनंतिजप्रियतमंकृष्णयदूनांपतिंवेगातं प्र  
थयोसरवीगणमलं त्यक्त्वातेतारुक्मिणी ॥ गंगावडजधिंसमुद्रतनयाविष्णुं यथापुरुषेणशक्तिः प्राणमिव  
द्रियंगिरिसुताशंभुं यथाभोरसः ॥२९॥ वैदर्भीकिमलांमुरःकृतगृहंस्वस्यंदनारोहणमिच्छतींसजहारया  
दवपतिःकृष्णद्विषामीक्षताम् ॥ वर्षत्सूद्धवतोमरपुकुसुमंबाद्यानिवाद्यत्सुचकुवाणेषु नमोजयेतिवचनं  
ताक्षसिंधावल्पियाम् ॥३०॥ दिव्यताक्ष्यविभूषितेहयवैर्युक्तेसमीराशुगेःपप्रांचक्रिणिरुक्मिणींनिज  
रतांमाराप्यकृष्णाविभुः॥भूपान्तान्यरिभूपकेरवगणांनिसंहायथाभागहृद्रामाद्यैर्यदुभिययोसुदानकेः  
शरवानकाद्यादयन् ॥३१॥ सरव्याधात्रिगणाश्चकृष्णवदनांभोजंसुनीलाचकष्टं गैष्टसंवृतमविलाक्य  
नविदुःस्वात्मनमन्यंतदा ॥ मग्न्यामादनिधौततष्टप्रियतमंप्रात्पांविदममिजांज्ञात्वातेनहतांशुभोक्ति

प्रवदन्त्युदितचित्तनताः ॥ ३२ ॥ वैदभ्यरिमयायुतं यदुपतिं विभ्राजमानं रथे दृष्ट्वानन्दघनं त्रिलोकसुषमे  
 कावासमात्मप्रियम् ॥ अत्यन्ताभिनवालितांबुदमिवेनस्यंस्थिरैरावतीयुक्तं प्रापुरतीव मोदममलाद्यात्रा  
 लयोमानेस ॥ ३३ ॥ विप्राः साध्विति साध्विति प्रबचनं प्रोचुर्हतां रुक्मिणीं दृष्ट्वानन्दभराकुलाशसुमनसां  
 वर्षववर्षुः सुराः ॥ सूताः मागधवंदिनोजगुरलं श्रीकृष्णयाः सत्कथानन्दुः शंस्वमृदंगतूर्यपटहाद्याहस्त्रियं  
 तक्षणा ॥ ३४ ॥ इति श्रीमद्राजविउकान्हजीमद्वामजवालमुकुन्दमद्विरचितेरुक्मिणीमंगलारख्यकव्येष्टादशः  
 सर्गः ॥ १८ ॥ अथावलाः प्रोचुरगोचरत्वेतदृशां भागिणीष्वकन्ययाहरो ॥ स्वप्नोपलब्धार्थइवकुलाशयारा  
 ज्ञां प्रबोधं च यन्त्वं आरवैः ॥ १ ॥ प्रोशात्ववाहं द्रयदंक्राविदर्भराजेन्द्रसुताहताहो ॥ कृष्णनताक्षर्येणसु  
 श्रवयुष्मान्धिप्रक्षकामिनीपतीन्धनुर्धरान् ॥ २ ॥ तौरुक्मिणीं द्वारवतीश्चरणबलाद्धतां कुंडिनवासिब  
 स्त ॥ श्रुत्वापरांप्रीतिमवापुरात्महृदिष्ठितां फुल्लहृदाननाब्जाः ॥ ३ ॥ विदर्भराजसमुहल्युराधाः मनेसुसं  
 पूर्णमनारथं स्वम् ॥ श्रुत्वास्वकीयांतनयांहतांवैकृष्णनभक्तं छितपूरकणा ॥ ४ ॥ नैवस्वामिवभ्रंयशः क्षय  
 करंतसेहिरमानिनोभूपाः ॥ शाल्वजरासुतप्रभृतयायुद्धासस्वीनोरवैः ॥ अस्माब्धिधिगहोयतः क्षितिभ्र  
 ताभ्रातायुधातांयशोगोपैरद्यहृतंमृगरिवमृगं द्राणां बलिंपश्यताम् ॥ ५ ॥ एवंते प्रवदन्त एवकृतसेन्ना  
 हामहाक्रोधसंविष्टाबाहनमाशुतन्दपतयः स्वस्वंसशरुद्यतैः ॥ रवैः स्वधरिवरैर्गजाश्चरथपत्तानंश्च

तष्वासकाञ्जाधावन्नखिलेश्वरं यदुपतिवन्निपतंगायथा ॥६॥ आलोक्यतानापततोहियाद्वानिक  
धीपास्तस्थुरलंतदुन्मुखः ॥ टंकारपित्वास्वधनूंषिदंशितापुष्पात्समुद्यम्यकरीन्द्रगैद्रवत्स्नानित्वा ॥७॥  
नाराचवषणिबवपुंवेगद्विथाश्चदंतावलप्रतिसेन्यव ॥ तेकोविदानामभिराज्ञिपतोभूपासुपाचोबुद्व  
त्सहीध्र ॥८॥ पत्युर्वलवीक्ष्यपृषत्कधारयासन्नविदेशिसुतासुमध्यमा ॥ सत्रीडभैक्षद्रपविद्वर्लक्षणतद्वक्र  
चंद्रसकलव्यथापहम् ॥९॥ प्रहस्यतामाहजनार्दनं प्रियांभाभैस्मवाप्राक्षिवलंतुशत्रवम् ॥ एतद्विनक्ष्यधु  
नैवतावकैर्यदुप्रवीरस्तृणवद्धताज्ञानैः ॥१०॥ तद्विक्रमंशत्रुगणस्य वीक्ष्यतेरागागदोक्रुमुखश्चयाद्वाः  
॥ अमृश्यमाणा रथवाजिहस्तिनः पद्मान्निजध्रुविशिखैर्विधाननैः ॥११॥ तेषां द्विषां जीवनमात्रुगावलाद्युःस  
मादायदुराशादास्तदा ॥ अश्वर्कनागप्रतिमायमाद्रवकु कर्मिणांयाद्वचायतः श्रुताः ॥१२॥ शिरोसिपेतुर्ग  
जिनानुंरंगिणां पादातिकानोरथिनांचकोटिशः ॥ सकुंडलोक्षीषकिरीटवन्ति तेर्यदुप्रमुक्तैरिषुभिच्छता  
निहि ॥१३॥ गजाश्चतयुष्ट्रखराश्चपाणयष्टसकार्मुकाः भूमिभृतांपदूरवः ॥१४॥ जंघामुजावेकरभाश्चज  
नवोविखंडितापेतुरलंरणोगणैर्विक्रीडितभ्रूतिपतेरिवाधिकंघोरैरिपृणांभयदेभरद्विषाम् ॥१५॥ सं  
छिद्यमानारिद्वारोपर्वतादनेकशस्तद्रुधिरापगास्तदा ॥ प्रवर्तिताबाहुसरोसृपानरोत्तमांगकूमनिरकेश  
शैबलाः ॥१६॥ हत्वाश्चनक्रास्तहस्तिमध्यमस्तराः करोर्वकुंजसंकुडाद्विषां ॥ धनुरत्तरंगाः परशस्त्रगुप्त

काश्च मज्जिमासूत्रेण शर्करायकुलः ॥१७॥ मन्त्रिणां मोदवहाश्च प्रोक्तयप्रदाराभिर्गदादिभिर्वी ॥  
 निघ्निराजो मुशालेषु खड्गैः सुदुर्मदान् शत्रुगणा समतात् ॥१८॥ अनंतथावंतदनीकनीत्रातं समुद्रदु  
 र्गक्षितेभारमासुरम् ॥ वरीशवाहद्रथशाल्वपोद्रकादीनां प्रणीतं क्षयमाशुयादवैः ॥१९॥ सद्रुष्क  
 वृण्यामिव दह्यमृतासैन्यावलीयाद्वकापपावकः ॥ वरायुधाद्यातशिरवाभिराशुतां मनाशयच्छी  
 पतिवीक्षणसुगः ॥२०॥ सहन्यमाने ध्वजनीत्रातजरासुतादयस्ते विमुखाय युर्नृपाः ॥ रामादिभिर्याद  
 वयूयपैर्जयात्काशिष्णुभिः केशरिभिर्गजाइव ॥२१॥ कृष्णावितैर्दृष्णिगणैर्महाबलैः समंताज्जयकाशि  
 मिर्द्वेष ॥ शरवन्काधारवसंयुतैर्नृपारुपक्षिताजग्गुरिभैः शिगालवत् ॥२२॥ चंद्रसमस्येत्यगता  
 सैवतदानष्टाविसुष्कहृदानतां छकुम् ॥ हताबलतुल्यवाङ्मुखं महादुःखार्णवं संपतितं समकुवन ॥  
 ॥२३॥ मंत्रोषधीरुद्रमुखं महोरगं वधेन मौलिस्थमण्युतं यथा ॥ क्रोधान्वितं व्यालगणाः पराजितास्ता  
 दृश्यन् द्विवन्त्रां शिवुपालमूर्चिरे ॥२४॥ सोमो नृशार्दूलनृपेन्द्रो दिपत्वं दौर्मनस्येत्यजन्वैतदात्मनः  
 ॥ राजन्यतो देहिपुनप्रियाप्रियनिष्ठास्वदिष्टस्य वशेषु दृश्यते ॥२५॥ योषिद्यथादारुमपीह नृत्येतस  
 दक्षयानतीर्थतुः क्षितीश्वरः ॥ एवं जनायं सुखदुःखयोः पराधीनः परेशस्य वशसमीहिते ॥२६॥ परा  
 जितः सत्पदशा माहवान् सैन्यैस्त्रियोविंशतिभिर्जरासुतः ॥ कृष्णात्परं त्वेकसमीकमंतिमसौरः सरामा



जितवान्वैर्युतः ॥ २७ ॥ परो जितो भोगितस्ततस्तां द्वारिकां सागर मध्य गंगतः ॥ विहाय दिव्यां मयुरां निजापु  
रां सघ्रात मित्रः समुहत्सु बांधवः ॥ २८ ॥ शोचाम्यहं नैव तथापि कश्चिन्नवै प्रहृष्यामि जगद्गुनिहसा ॥ विद्राविते  
कर्मवशां विचार्य देव युक्तेन भवता भवत् ॥ २९ ॥ अद्यापि सर्वे क्षितिपाः पराजिताः वीराग्रणीयूथमयूथपाव  
यम् ॥ कृष्णाविते स्वपूव लैहिया देवैः कालानुकूलैस्त्रिदशैरिवासुराः ॥ ३० ॥ आत्मानुसारिण्यघुनाद्यनहसि  
जिग्युर्द्विषानामियतिः प्रदक्षिणां ॥ यदा भवेत्तर्हि वयं त्विभान्निपूजेष्याम एवेंद्रिगुपालमूचिरे ॥ ३१ ॥ प्रवाधि  
तो मागधनां च कादि मिश्रे दीश्वरो गान्धरीनिजांततः ॥ हतावशेषध्वतनी समन्वितो विज्ञाय देवं सुखदुः  
खदन्तुणाम् ॥ ३२ ॥ हतावशेषाः स्वपुरं क्युर्द्वियानताननामूपतयोस्वसंपुताः ॥ विरंबडितां गाः यदुभिः पराजि  
ताः विज्ञात्संपृच्छन् चरुविमणंतदा ॥ ३३ ॥ रुक्मी गृहे स्वां भगिनीं भवप्रिया संपूजनार्थं नगराद्ग्रहिर्गताम् ॥ सु  
खपतीक्षत्रवद्व्युराघविवाहवलां विगतां विलोक्य सः ॥ ३४ ॥ कस्मान्न दुर्गाभवनात्समागता स्वसामदीयाक  
रपीडनस्य तन् ॥ वलावितोतानुहिवे प्रिकारणं दृताग तारतेपिसमागतानवै ॥ ३५ ॥ वामाक्षिवाहमुरवाममां  
गाः स्फुरंति दुःखं परि सूचयंति ॥ किं नो हता द्वारवतीश्वरेण स्वसामदीयाकपटं विधाय ॥ ३६ ॥ श्रीमांसमानं  
जगद्गुरास्तं समादयित्वा क्षितिपान् स्वप्राययां मारु किमणी द्वारवतीश्वरेण वै हतागता गन्द्रसुता गहाद्वल  
त् ॥ ३७ ॥ प्रबुध्य सर्वे क्षितिपान् सुतशास्त्रादयो मोचयितुं चक्रुः किमणी ॥ चक्रुर्गुह्यस्वतीश्वरेण त

पराजिताः केशरिणवकुजराः ॥३८॥ सव्योहतास्तेयदुभिर्महामृद्यभ्याहताये हरिसन्मुखंगताः ॥ रामादि  
 भिश्चादिपद्मगंधादयः पलायमानाः समरेद्युपक्षिताः ॥३९॥ पराजितास्तुरुधिरपुताहियाननतानास्त्वाननु  
 मंत्र्यभूतः ॥ स्वस्वंपुत्रजगुरनीकनीपतिहेतस्वदीवोबहुसेनयायुतः ॥४०॥ अन्यत्रपाश्चापिपुरस्वकंस्वकंज  
 गुः समतासमोपराजिताः ॥ संभिन्नगाजानहुभीतिसेकुलास्तेभेरमाः सिंहहतावनंयथा ॥४१॥ तेषांश  
 रापातमुखेयुगांतकृशानुतुल्यपतितानृपाये ॥ नष्टाः क्षणेनैवतृणायमानास्तान्वीक्ष्यनतुः क्षितिपाः प  
 लायनम् ॥४२॥ श्रुत्वैतिरुक्मीनिजदूतवाक्यं पपातमोहेनवसुंधरायाम् ॥ होहेतिवाचं प्रवदन् द्विटक्रो  
 धाकुलारकेविलाचनसः ॥४३॥ रुक्मीस्वसूराक्षसपाणिपीडनंमत्वासहन्यादहंतोहि वच्छासन ॥ अक्षोहि  
 णीसंचतआशुपृष्टतोचगाद्धरिंक्रोधपरिप्लुताशयः ॥४४॥ आरक्तनेत्रैतिरुषोददेर्घ्यताधरः केसाजानुयुगंप्रता  
 उयन् ॥ करुक्मीविचेतांपरिमीडयन्मुजंभैष्यांहतायांहरिणाभबद्धतः ॥४५॥ तंरुक्मिणां द्याहवकाप्रयाबले  
 र्गच्छन्तमिध्वासधरंविदग्धराद ॥ संसांत्वयन्ग्राहप्रगृह्णितभैषज्यवद्वाक्यमरिष्टनाशनम् ॥४६॥ रुक्मिन्  
 ष्टणुत्वंममवाक्यमद्यहितंप्रवक्ष्यामितवात्मजालम् ॥ कृष्णनयुद्धंनकुरुष्वकीर्तिक्षितौसमीक्षन्शमुमुत्र  
 लोके ॥४७॥ नारायणत्वंसमेवेहकृष्णंशेषाजशर्वैस्तुतपादपद्मम् ॥ समस्तवेदान्तसमीडिताभेमायापरिख्य  
 यमद्वितीयम् ॥४८॥ अजापरंशेषसमस्तवक्रसमीडिताब्दंनिगमस्ययानिम् ॥ विश्वस्यजन्मावननाशह

बुं सच्चिघनानन्दतनुंपरेशाम् ॥ ५८ ॥ धर्मस्य गोपायसत्त्वां सुदेक्षितेभारिवताय बधेन रक्षसाम् ॥ विशुद्धकी  
र्तयिदुवंशवारिधाकृतावतोरवसुदेववेश्मनि ॥ ५९ ॥ कृष्णं विजानीहि परासरं नो भाग्येन दृग्गोचरतांगतवै ॥  
रामेध्वनंतं क्षितिघारिणं त्वंतपार्षदाने वयदन्महाबलम् ॥ ५१ ॥ कृष्णप्रियायै यशसे यशःकुले जानाम्ना  
प्रागवतो तमस्य वै ॥ संपालनार्थं विजयधर्मवर्तिनां जानीहि रक्षो नृपनाशनाय तान् ॥ ५२ ॥ स्वीयां स्वसारं समवेहि  
पद्मजागृहवतीं गीममकीर्तये पराम् ॥ कृष्णप्रियां कृष्णरताम लौकिकीं शोषाजशवेन्द्रसुरोत्तमैः स्तुताम् ॥  
५३ ॥ कृष्णामिकां कृष्णासमानरूपां विशुद्धचिह्नं तिमजापरं रामाम् ॥ स्वस्वामिनो गसमाननो गं कुर्वती तस्य मुदे  
सदात्मना ॥ ५४ ॥ तस्मात्सदानन्दसुखात्मकेन परात्पेराणस्विलेदेवतेन ॥ इतामदीयातनया पराश्रीः कृष्णत  
वेगादीयतास्वस्वरे ॥ ५५ ॥ कृष्णस्थनात्रास्त्यनयस्त्वदीयो यस्मात्तदीपां दयितांतुरुक्मिणीम् ॥ वैद्यायता  
तुं त्वमप्रीक्षसे हटाज्जानन्संसारमुनिवक्रतोरमाम् ॥ ५६ ॥ पतेहताभूपतपःससैव्यकाभारजिते गोद्वि  
जयधर्मविद्विषः ॥ कृष्णद्विषोरामगदादिभिर्मृधवीरैरतुल्यातिशयैर्महाबलैः ॥ ५७ ॥ तस्मात्समाहूयसश  
मयादवं कृष्णं प्रणामैस्वमलं प्रसाद्यतम् ॥ दद्याद्वात्स्वांगिनीं पशोरं तस्मै प्रमोदं प्रददत्कुलस्य नः ॥ ५८  
॥ पदाव्रजयिष्यस्यतिहायमद्वयो कर्तुं मृधंश्च सुविभोचने प्सया ॥ विनाशमध्यत्यभिमानमद्यते सैन्यं च  
कृष्णणतमायथार्कतः ॥ ५९ ॥ उक्तेति तं रुक्मिणं मत्प्रेमिणं मुहुःश्च सन्तं प्रतिप्रीक्ष्य कान्यपः ॥ जग्राहमानं त

दनीति विह्वलः कृष्णांश्चिपमंनसा स्मरन्स्तदा ॥६०॥ समीडयन्वाहुसुगं कुधांघधीः श्रमश्रणिहस्तेन स्पृश  
 न्युनः पुनः ॥ इष्टाघरो वद्वितदा सुदीर्घान्श्चासान्स्वजनेवपितुर्वचोश्रणात् ॥६१॥ इति श्रीमद्राविडकान्डी  
 भद्रात्मजबालमुकुन्दभद्रविरचिते श्रीरुक्मिणीमंगलारख्यकाव्ये काव्येकोविंशतिसर्गः ॥१६॥ सुरवेप्रदं द्यौष  
 धिवपितुर्वचोनादृश्ये रुक्मीकुमतिः सुकोपनः ॥ आगत्येगहाद्वीहिराश्रुतान् च पारणेन्समाकृपदृत्तगणः पु  
 नः पुनः ॥१॥ आनृपाभागधनात्त्वपाद्रककात्रीशचेदीशविद्वरथाघकाः ॥ गंतुं न योग्याममविक्रमं स्या  
 नालोक्यपूयंकृतपौरुषायतः ॥२॥ संश्रुण्वतां सर्वमहीभुजांतदारुक्मीसमादायकरदृठधनुः ॥ चक्रे प्रति  
 ज्ञांपुत्रीमनानीयविदर्भभूपतेः ॥ नाहं प्रवेक्ष्यामिपितुः पुरंपुनः सत्यं ब्रवीम्यतदतीवचोत्रतः ॥३॥ रुक्मीश  
 मुक्तजिवनात्तोरथमारुह्ययन्तारमुवाच सत्वरः ॥ तुरंगमान्नोदययादेवधरः कृष्णायतस्तस्य मृधंभ  
 वन्मया ॥४॥ अद्यैववाणे निशितैः सुदुर्मतेर्गोपस्येन व्यवबलवीर्यजंमदम् ॥ येनानुजामेप्रसजं हतानुखा  
 नादत्यमांवीर्यतिरकृतामरम् ॥६॥ विकल्पमानः परमेश्वरस्याप्रमाणवित्सज्जधनुः कुबुद्धिः ॥ गोविन्दमे  
 केन रथेनतिष्ठति ह्येत्यथावत्करणं यथाश्रु ॥७॥ निकृष्य चापं सुदृढं त्रिभिः चौरैर्जघ्नेवलात्कृष्णमुवाचका  
 पतः ॥ अत्रक्षणयादवबंश्यांशवतिष्टाद्यवीर्यं सुविलोकयामिते ॥८॥ हत्वामदीयां प्रगिनीं हविर्यथा  
 काकोसमसं त्वमहोक्वगच्छसि ॥ अहं हरिव्यद्यमदंसुमापिनोमंदस्यशत्रोस्तवकूटयोधिनः ॥९॥ यावन्नमे

त्वंविशिषेईतःकोशयिततावत्यमच्छसाम् ॥ इत्यंबुवश्चापमलं विकृष्णजघ्नेत्रिभिः पत्रिभिराशुकृष्णम् ॥  
 १० ॥ कृष्णः स्मयन्नस्यधनुस्तु छित्वा षड्भिः शौरस्तं समताडयद्वै ॥ जघानवाहांश्च नुरोष्ट्रभिरत्तैश्चाभ्यांश्च जंसूतम्  
 रेस्त्रिभिसः ॥ ११ ॥ रुक्मन्यदादाय धनुस्तु पंचभिर्विन्याधकृष्णां विशिखेर्मृधवली ॥ तैस्ताडितोरुक्मिधनुः श  
 तेद्यकैश्चिच्छेदकृष्णो दृढमच्युतस्तदा ॥ १२ ॥ पुनर्धनुः सोन्यमुपादे देवलाद्रुक्मीतदप्यछिनद्व्ययो हरिः ॥ त  
 तः सरुक्मीपरिकृतकामुकः क्रोधाकुलो भूत् तविक्रमंश्च सन् ॥ १३ ॥ शूष्णं च शक्तिं परिधं च पदिशं सचर्मखड्गं  
 मुशूलं च तोमरम् ॥ रुक्म्या युधं यद्युपादे देकरतदछिनत्सर्वमसौ हरिः शौरः ॥ १४ ॥ रथादवपुत्यततो सिचर्मश्च  
 गजिधांसयाक्रोधवशो धधीर्बलात् ॥ अश्वद्रकृष्णमिदृष्टेनादिता रुक्मीपतंगो श्रिभिवोयतजसम् ॥ १५ ॥ खड्गं  
 तु तस्यापततः सचर्म छित्वा शोद्यै स्तिलशाच्युतारिम् ॥ ते रुक्मिणं हन्तुमपादे देसितिगं प्रचंडारिदिरा छिदेवै  
 ॥ १६ ॥ दृष्ट्वा निजमात्तवधाद्यमंसतीमर्तुः पतित्वा पदयोर्हिरुक्मिणी ॥ श्रीविक्रलांगाम्रजजीबने छया प्रावाच साक्षा  
 त्करुणं सुप्रंगला ॥ १७ ॥ योगेश्वरानंतवला प्रमेयात्मन्देव देवो स्तिललोकनाथ ॥ अश्रीशकल्याणमहाभुजा हन्तुं  
 नमद्गतं मर्हसित्वम् ॥ १८ ॥ रुक्मिण्या प्रयकंपितातिवपुषा शोकेन शुष्यन्मुखपत्रिन्याशुपरिपूतां ज्वजदृशा  
 रुद्धाक्षरेत्त्यातदा ॥ कान्त्यं स्वलितांशुकाभरणया कृष्णा गृहीतां पुजथादः कारुणिकस्तुरुक्मिबधते ज  
 शोनिवृत्तोभवत् ॥ १९ ॥ यध्यातं वसेनन रुक्मिणमरीं निधं दृष्ट्वेगतः कृष्णं तूर्णम् साधुकारिणमनिश्वासं

सितेनासिना ॥ यद्यन्कर्मफलव्यरूपपदसौसंमुं उयन्मश्रुभिः साकं मौलिरुहान्कियत्कियदलं मध्येचप्रधेयं  
 जन ॥ २० ॥ प्रक्तान्संमुखयनद्विषः सुदमयन्पद्यन्कलं कर्मणां निधानां परमेश्वराय दुपतिर्वध्वाट्टं रुक्मिणम् ॥  
 तेनैवासिवरणमेषपद्मेश्वरं शतं मुं उयन्त्रयंतं सुविरुपवक्रमकरोस्तं लययित्वा मलम् ॥ २१ ॥ तावद्गामगदा  
 दयेयदुवरास्तस्याममदुर्बलं घोरं नागरथाश्वपतिनिकरं व्यातं क्षितौ जित्वा ॥ २२ ॥ मत्तमानलिनी मिवाथसरितस्त  
 द्रक्तजाचाभवन्पतीमाश्वघरोद्भवाः सुभयदाभीरोस्तदासर्वतः ॥ २३ ॥ हत्वारुक्मिबलं क्षणेन दहनास्तण्यायथा  
 यादवाश्रीकृष्णातिकमासमेत्यदददशुर्वद्धं दृढं रुक्मिणम् ॥ २४ ॥ चैलेनानतके धरं द्यतिकुरुपं मशुकेशोद्वितं इय  
 नं लुंचितपत्रचंचुमिवनष्टप्रायमत्याकुलम् ॥ २५ ॥ दिग्घास्यंथकज्जलेन चरणत्राणस्वजासंयुतं वद्धं कुंचित  
 विग्रहकुयत्रासामूतिं कूलस्याद्यदम् ॥ २६ ॥ दृष्ट्वा रुक्मिणमात्मकर्मकलर्मप्राप्तं विहस्याथते प्राचुलेकि विरुद्धका  
 रिण इदं योग्यं वभूवेति वै ॥ २७ ॥ हसन्त ऊचुर्यदवस्तदोशं प्रभालयथादत्तमतीवरम्यम् ॥ २८ ॥ श्यालवदेकरपीड  
 नेस्वको ॥ पीटशं नैवतुदातुमीशः ॥ २९ ॥ अहास्यरूपस्य विभूणस्य छविनंबकुं प्रभवामेहवयम् ॥ शिरस्येनका  
 तुष्ठाखाः मुखतया क्वचित्क्वचित्स्मश्रुरलंबिराजते ॥ ३० ॥ इयंतु विद्याभिन्वाप्रकाशिता विभूषणं चित्रमुपान  
 हस्त्वया ॥ शालायदत्तं स्वधिकारणनवं समुचुरित्यं प्रहसंत ईश्वरम् ॥ ३१ ॥ स्वभ्रातुरत्यंतविगर्हितां दशं विलो  
 क्येभ्यमीविकलारयस्थिता ॥ मुमोचदुःखान्नयनांबुजो दक्षघारां सुसाध्वीकरुणार्णवातदा ॥ ३२ ॥ दृष्ट्वा मृतप्रा

यमतीवविबुधं विमुच्यन्तं लघुरुक्मिणं बलः ॥ प्रोवाच कृष्णं भगवानसाध्विदं त्वया कृतं नोति जगुप्सितं देव ॥ २० ॥ शुभ  
श्रोः कचानां वपनं कुरुपतावधोस्त्रिलोके सुहृदेरिपोरयम् ॥ कृष्णं समाक्षिप्य गिरावलोथता संसां त्वय नो हावदमंतं  
दिनोम् ॥ २१ ॥ कृष्णं क्षिपन्कारुणिको नुजं वला संसां त्वय न्मीष्मकनं दिनी गिरा ॥ प्रोवाच घमं चिदचित्स्वरूपं कसं  
वयन् रुक्मिणो माकुलं हृदा ॥ २२ ॥ असूययात्मानं समीक्ष्य भोसति स्वप्नात् वैरुप्य विचिंतयानघ ॥ नान्योस्ति कश्चिन्सु  
खदुःखदायतः स्वकर्मभुग सर्वजनः समीक्ष्यते ॥ २३ ॥ रामो नुजं प्राह पुनः बांधवो बधार्हदोषोपि बधं न वंधुतः ॥ अहं  
ह्यस्य जतरः स्वदोषतो हतः पुनः किं वत् हन्यते प्रभो ॥ २४ ॥ साध्वी पुनाराम उवाच वेधसाधमेन्निपाणां भयमाविनिर्मि  
तः ॥ भ्रातापि हन्यात्सहजं यतस्ततोद्यो रात्रनः काप्यपराधको न वै ॥ २५ ॥ कृष्णं पुनः प्राह बलार्थं राज्ययोर्भूमेः स्त्रि  
यान्यस्य च मानते जसाः ॥ हेतोः क्षिपंति ह्यग्निमानिनो जना ये श्रीमदांधानहि भोग्यमस्ति नः ॥ २६ ॥ रामो भीष्मकजा  
मुवाच विषमा बुद्धिस्तव यं युतो भ्रातृणां निखिलेषु जंतुषु विपक्षणां शुभं खिच्छसि ॥ नैद्यानाम शुभं च बलिं शिवं द  
रुक्मिणो मुंडनं देवात्म्यं शिवमेव जातमशुभं त्वं मन्यसं गले ॥ २७ ॥ यस्मात्त्वत्सहजोत्तमांगवपनं चैद्यादिभूभृद्  
लनाशश्च तिसतां सुभंगलमिदं त्वमन्यसे चाशिवम् ॥ नृणां मात्मविमोहदुषहरिमायतः शुभकल्पत आयासीन  
इति द्विषश्च सुहृदो दहात्मसंमानिनाम् ॥ २८ ॥ सर्वेषां तु धारिणामपि पराद्यात्मैका वास्ति सच्चिन्मूढं बहुधयते गग  
नवल्केषु चैद्वादि वत् ॥ कीला लब्धय देरुजादिलयवान् नानेषु तैर्द्वयज्ञानात्म्यः परिपीडयत्सुभृतं क्लृप्तं कु

प्रत्यात्मानम् ॥ ३० ॥ नास्त्वन्येन कलेवरेण सति संयोगो वियोगोऽसतातद्योतातपकस्य चोत्पन्न इह नस्येव दभ्रूप  
योः ॥ जन्माद्याविविधाः क्रियास्तु वपुषां दृष्टाः कलानामिवेदोः क्वापिन चोत्पन्नोस्य मरणं दशोयथासच्चिदः  
॥ ३१ ॥ यथाशान्तानः पुरुषोऽनुभुक्ते प्रोभ्यांश्च प्रोक्तारमथानुभोगम् ॥ जयस्येव प्रविद्ययाद्यः शोभति संसा  
रमनूद्भवांतम् ॥ ३२ ॥ तस्मादया कृत्यशुचिस्मतेपुचमज्ञानाजंस्वात्मविशेषमोहनम् ॥ संसारदुःखप्रद  
मात्मबोधतः स्वस्थाभव नन्दसमुद्रमाभज ॥ ३३ ॥ एवं विदग्धैशसुताप्रबोधितानेतेण रामेण परात्परणसा ॥  
तद्वै मनस्यंत्वपहायमानसं समाधत्तेचेतनयागभीरया ॥ ३४ ॥ सैष्टण्वतोपीत्यमनंतप्रविष्टं नरुक्मिणो  
क्ष्णातिरुषाकुलस्यतत् ॥ निवृत्तमज्ञानमतीवदुःखदं कृष्णां प्रिसेवाविमुखस्यमनिनः ॥ ३५ ॥ प्राणाव  
शापरिभिराहतप्रभानीकः समुत्सृष्टतरष्टसुदर्भनाः ॥ स्मरन्विरोपाकरणं ताननोवभूव रुक्मीवित  
तास्मदाहदः ॥ ३६ ॥ महत्पुरं भोजकटाव्यंतद्रुमानिवासायहतात्मकामः ॥ चक्रे स्मरन्स्वांमहतीं प्रतिज्ञां  
विलज्जितो वाग्बदनष्टसरुक्मी ॥ ३७ ॥ समोगतानहृतयजात्मनो नृपानुवावरुक्मीनिजवाक्यमास्म  
रन् ॥ कृष्णां ह्यहत्वापशुपालकं मृधेनावर्त्यतां स्वां प्रिग्नीं च कुंडिनं ॥ ३८ ॥ नाहंप्रवेक्ष्यामि कदापि भ्रूभृतव  
सत्तत्ररुषान्वितः शठः ॥ तस्य प्रतिज्ञाप्रवधार्यस्वंपुरं सर्वयपुनष्टवला रूतप्रभाः ॥ ३९ ॥ एवं विनिजित्य नृ  
पान्महाबलीन्कृष्णो विलेशः कमलाविदग्धजाम् ॥ हत्वायथोद्धारवतीं वला न्वितष्टसुखं दिविस्यैरभरैः स



मन्त्रितः ॥४६॥ इति श्रीमद्राजकान्हजोभट्टात्मजबालमुकुन्दभट्टविरचितेरुक्मिणीभंगलाख्ये काव्ये विज्ञातिः सर्गः ॥२०॥  
॥ अन्वितो रामपुरोगमैर्निर्जैर्यदुत्तमैरक्षतवाहिनीपतिः ॥ विकैर्यमानः कुसुमोत्करैः सुरैरभिस्तुतोऽमिसुरैः शुभो  
क्तिभिः ॥१॥ वीणा मृदंगानकशंखदुहुंभिसंरावसंभ्रादितदिद्भुहौत्सवः ॥ शुभस्वरैर्मागधस्तवंदिभिःस्तुतो  
विवेशात्मपुरीमधोक्षजः ॥२॥ प्रत्युहयतैद्वारवतीनिवासिभिः प्रफल्लचित्तस्यसरोरुहैर्मुदा ॥ कृष्णामिलित्वाभि  
गतज्वराशयैः समन्वितो मंगलपाणिभिर्वभौ ॥३॥ नीराजितोरत्नपतः चिरप्रदाकन्याभिरत्यंतशुभाभिरोश्च  
रुष्ट ॥ यानगतो वभौ हरियुतौ विदभेज्ञासुताज्जयाध्वनि ॥४॥ समागतैः श्रीवसुदेवमुख्यैः समन्वितो यानगतैः  
स्वपितृभिः ॥ नमस्कृते रादरतो धनंशुकरत्ननिवर्षीन्द्रियोधनैरिव ॥५॥ संगीयमानविजयो बहुवंदिसूतेर्हि  
ष्टैश्च मागधगणैर्मरेर्नरभेज्ञाः ॥ सत्याशिषाद्विजवरैरभियुज्यमानस्तां द्वारिकाभिविवेशामहोत्साध्याम् ॥  
६॥ भेरीमृदंगपटहानकशंखवीणातूण्यण्येनकशतशः परितोभिनेदुः ॥ कृष्णपुरं प्रविशति स्थिदिवेश्वराः  
सन्माल्यं ववर्षु रवत्नानृतु दिविस्था ॥७॥ संसिक्तमागीकारिणामंदाप्रसासुंगधवाभिः परिहृष्टनागराम् ॥ ल  
सत्यताकाभिरलेकृतांपुरीं निनादितां ब्रह्मत्वेन सर्वतः ॥८॥ तां कौतुकावद्धसुतो रणां प्रतिद्वारं सुरैर्कमैः कल  
शैः सवारिभिः ॥ दध्यक्षताछादनमाल्यपल्लवदीपवलीभिः कदलीभिरचिन्ताम् ॥९॥ विदभपुत्र्यारमयास  
मन्वि रथस्थितश्च श्रीपतिरकुजक्षणः ॥ रराजमस्यां नवनीरदध्यक्षतैरं कुरमाल्यसषयैः ॥ निरीक्ष्यमानः

रिफुल्लोच

३६

नस्वांताभिराल्हादसुताभिरीश्वरः ॥११॥ रूपस्कृतश्चाभरयुग्मरुक्मक्षत्रैरथस्थोवनमालयाध्यः ॥ श्रीरु  
 किमणीशालनीलरत्नदेहोवभोजस्यधिकंसुवासाः ॥१२॥ सूर्येन्दुतारानिकरैर्नवीनसानीलांबुदाश्चापयुगोबुधारयम् ॥  
 सोदामिनीयुक्तइवाविभूषितोमनोइवेतीववभौयदूत्तमः ॥१३॥ नीराजितोष्टादृशभिः स्वमातृभिर्मणिप्रदियैः मणि  
 पात्रगैर्मुदा ॥ प्रणम्यताविप्रगणानगुरुन्निजान् विवेशकृष्णोरमयान्वितो गृहम् ॥१४॥ ताः स्वां कमारोप्य सुहर्दितः  
 स्तुतपयाधराः कृष्णसुप्रियंस्तुतम् ॥ उवाचुरानन्दजलाकुलेक्षणाः सुविकलांग्यः सुरवसिंधुमात्मनि ॥१५॥ ततो  
 निजप्राणधनस्ययादवाः पृष्ठाद्विजाघ्रान्करपीडनस्यते ॥ वैशाषशुकैरुगुरुवासरेष्टमीदिनेधनुर्लघ्नश्रीष्टदंबुभ  
 म् ॥१६॥ निमंत्रयामासुरतीवहर्दतोनिजात्रियाम्भूमिपतीन्समंततः ॥ रामादयः श्रीवसुदेवनोदिताः सप्रथ  
 दूतान्शुभयपत्रिकान्वितान् ॥१७॥ युधिष्ठिरं मातृसहोदरान्वितंकुंतेश्वरं कौरवसृजयान्मुदा ॥ कैकयका  
 न् कौत्रालमान्विदभ्रयान्सर्वान्सदारान्प्रयतिन्समाह्वयन् ॥१८॥ ततः समंततस्सितिपाः समाययुः प्रह्लापि  
 योद्वाहसिमीक्षणाफतो ॥ प्रियात्मजासात्यसुहृत्समन्विताविभूषिताः रुक्ममणीष्टवाससा ॥१९॥ गजभ्य  
 यानैः कनकाचितैः शुभैः पदतिभिर्वाथसमन्विताः मुदा ॥ सद्रत्नरुक्मांचरसंचयगजाश्रेष्ठाधिरोप्योत्सव  
 संयुताः स्वगुः ॥२०॥ श्रीद्वारिकाकृष्णविवाहवीक्षणार्थं सर्वसंपन्नचयैरुपाययुः ॥ महोत्सववाध्याः परम  
 प्रमादतोयुधिष्ठिराद्याः क्षितिपाः सहस्रशः ॥२१॥ सश्रीषकोदारयुतोखिलद्विभिरुपाययौ स्वांतनयांतुरुक्मि-

३६

णीम् ॥ कृष्णायदातुं परमादरात्त्वितोनादृत्यतंरुक्मिणमात्मजमुदा ॥२२॥ महादेयुक्तो मणिरुक्मसंचया  
द्विच्यां वरादिनगजयानवाहनान् ॥ आदाय देवार्थं लंसमाययौ सुकृष्णप्रमोदकत्पाविदर्भराट् ॥२३॥ ताना  
गता-प्रेमभरणयादवाः संकर्षणाद्याः सुसमेत्यमोदतः ॥ निवासयामासुरलंसमर्चयैर्गृहोतमेप्यष्टविभीति  
मत्सु ॥२४॥ शेषोदिनाथैः समगातथेश्वरः शिवान्वितः पार्षदयथसयुतः ॥ वाष्पायद्याश्यासहितो बुजासनेहं  
साधिरूढो निजपुत्रसयुतः ॥२५॥ इन्द्रादयो लोकमहेश्वरामुदाब्रह्मर्षयश्चैव सुरर्षयस्तथा ॥ राजर्षयोन्यचरवगे  
श्वरादयठसमागताद्धारवतीं मुदान्विताः ॥२६॥ स्वैः स्वैः समंभूतिगणैः परेशादाराधनाप्रेः परमादेण ॥ समा  
ययुतपुनर्पणार्थं तस्मिन् विवाहात्सकजात्मनना ॥२७॥ स्त्रीपुत्रभृत्यानुचरैरुपैताः साक्ष्नात्समीपुस्त्रिगज  
न्महेशाः ॥ सर्वमुदाध्याः परमोत्सवेन लोकनार्थं करपीडनस्य ॥२८॥ निवासयाससुरेन्तमात्सुदा संकर्षणा  
नाकसप्तोत्तरगृह ॥ आदृत्यसंपूज्यसुंगधमात्यकैः सदासनेरत्नसुवर्णभूषणैः ॥२९॥ इति श्रीद्राविडकान्द  
जीभट्टात्मजबालमुकुन्दभट्टविरचिते श्रीरुक्मिणीमंगलारख्येकाव्ये एकविंशतिः सर्गः ॥२१॥ अथागतमा  
धवमासिसुकृपक्षसमंतात्परमोत्सवाभूत् ॥ श्रीद्वारकायां परमप्रियस्य कृष्णस्य पाणिग्रहनप्रयोदात् ॥  
१॥ नेदुःसुदुःशंखमृदंगदुदुभिर्वीणानकामुर्झरेणुठक्काकाः सहस्रशो लोकमनाहरावानिनादितामो  
दपरमहोत्सवाः ॥२॥ गंधर्वकिंपुरुषकिंभराः समंमुदाजगुलोकिमनोहरतदा ॥ सुरांभवाः सेनन्तुर्दिवोक

सः प्रविक्षिपुर्नन्दनमल्लिकार्जुनः ॥३॥ महोत्सवोद्धारवतीपुरे गृहे गृहे नृणां दिवसु विस्मयप्रदः ॥ कृष्णरतानां  
 तदनन्यरागिणां मङ्गलमहानन्दमयोनुरागजः ॥४॥ नराश्चताय्यामुदिताः वरावराः प्रभृष्टकर्णाभरणगोदाभि  
 काः ॥ मोहादुपाजहुरुपायनं वरं विचित्रं तानं वरयोरभेद्ययोः ॥५॥ तानारसौद्याः सरिताद्रुमा मद्युस्तवाः द्युर्दि  
 व्यमणीश्वभूधराः ॥ अकृष्टयच्योषधयो भवन्धरापयोद्रुतां धेतवज्जानयन्मुदा ॥६॥ कृष्णोपयामे सुभृतः स्व  
 भावतः क्रूरा अपि द्वेषविहीनमानसाः ॥ वभ्रत्वरानंदधनविलास्यहे सर्वमहानन्दनिमग्नबुद्धयः ॥७॥ रत्ना  
 कराः स्वामीभिरग्ररत्नसमूहमुहुमुहुर्हरितेश्चराश्च ॥ निजां निजां सिद्धिमभीक्ष्मतां वै कृष्णोपयामे परमोत्स  
 वाते ॥८॥ रामाद्यातत्र सुभक्ष्यमाग्यलज्यानि चोष्यं विमलं विचित्रम् ॥ संप्राजया सुरलं मुहुस्तात्समागत  
 न्ये मयुताश्चे देवान् ॥९॥ सुवर्णरत्नाभरणं वरानिधेनूर्वरावत्सयुतामहोद्भाः ॥ सुवर्णशृंगीः प्रददुर्द्विजैश्च  
 पद्मवराः रुष्यखुराः सुशीलम् ॥१०॥ विवाहं वेदीं मणिहाटकोत्तमैर्प्रसादयश्च कुरलं कृतां सुराः ॥ अलौकि  
 कीं विस्मयदां निजात्मनः सुदर्शनीयां परमादेरणवै ॥११॥ तन्मउपाख्यानमत्यलौकिकं सुकांचनेरत्नवेरलं  
 कृतम् ॥ लोलहरिद्रक्तसुनीलमोक्तिकप्रवालवैदुर्यमुखादिहृत्प्रियम् ॥१२॥ फलब्रह्मांशं कुरपुष्यरूपतेरत्नोत्तमस्य  
 त्रैलोक्यसंतिकेश्वभ्रांसवः कृष्णविवाहमंडपतदावसौ च कमनोदृशोहरत् ॥ (यंत्रयथायथांगताः ॥ सुरमयः सूर्य  
 र्यनिभादि वौकसामाश्चर्यदंतत्रवभौमनोहरम् ॥१३॥ ग्रहैर्यथाविष्णुपदं स्वलंकृतमुपायविष्टैः सुकौरैर्नोदयेः ॥ दि

वैनिशायां प्रतिष्ठात्यदौ किकंततोधिकं कृष्णविवाहमंडपम् ॥१५॥ तस्यां सुवेद्यां प्रगवान यदूतमाः कृष्णो विरेजे रमणीय  
शृणुः ॥ विदर्भप्रपात्मजया ज्वयान्वितो विचित्राणां शुकया खिलश्रिया ॥१५॥ विदर्भराजेन्द्र गृहागंणखिलविभूतिवृद्ध  
यदवो विकारिरे ॥ वेदीमध्यस्ते परितः स्थिता यथा छदानि चित्रांबुजकणिकां मनु ॥१६॥ पुष्टाग्रकोशीषघणः सुकंपु  
काविचित्रकणभ्ररणाः सुहारिणः ॥ विचित्रवेशाः समुपोपसंस्थिताः महोत्सवाख्याः यदवोददुर्धनम् ॥१७॥ विदर्भराजा  
सहस्रत्यमंत्रिभिर्दीर्घनं शक्रइवांबुर्देर्जलम् ॥ महोत्सवाप्येह सुमहामना सुताकरग्रहहत्सुरबदप्रमोदतः ॥१८  
॥ निधीन्मवैश्वर्ययुतान्मणीन्धतान्ददुर्द्विजप्योयदवो महोत्सवः ॥ प्राणप्रियेशस्य करग्रहमुदामहन्दवद्गात्र  
पद्मेजलानिवै ॥१६॥ विदर्भराजामहीश्रुतस्तथायदूतमाः समुमुदुः परस्यरम् ॥ युधिष्ठिराद्याः कुरवश्चसंजयाः  
कुंतेश्वराः धोशुलपाशुदान्विताः ॥१६॥ विदर्भराजस्य पुरोहिताः तथा श्रीनारदध्यान्मुनयो हरिप्रियाः ॥ गर्गाद  
यश्चापिमहोत्सवान्विता विवाहमंत्राणिसमापदन्मुदा ॥२०॥ उनाद्यवारीशगणेशपार्वतीसुरवात्सुराग्रान्ध  
कलायदूतम् ॥ द्विजेरिते मंत्रवैः समर्चयद्रुधाक्षतसुगंधपुरवैः समृद्धिभिः ॥२१॥ समाकृपन्मंत्रवैः नवग्रहा  
न्सूयादिकान्शोडशमासकस्सथा ॥ षष्टिश्चतुष्षिष्टीशिकाश्च योगिनीर्हुतासमाविप्रवराहैः कलाः ॥२२॥ स्वस्व  
प्रभावर्यश्च ह्यमुदासमागतामातृगणाश्च योगिनीः ॥ कृष्णस्तदारवटगणाश्च त्संगरे संपूजयामाससदासना  
दिभिः ॥२३॥ उकारितासूर्यसुरवानवग्रहाठसाक्षात्समीयुनिजसिद्धयमुद्धिद्वयैर्दैनतमस्य रुक्मिणीयुत

स्य कृष्णस्य परापरस्थित्यः समागतान् वेदगणान्मुद्राकुलन्तिरिदं कृष्णं भ्रमते वरासनम् ॥ तेष्वेव दौमंगलमंडले  
 यथादिवाकरादिभ्य उताग्रयेमुदा ॥ २४ ॥ सुप्रीतरक्तासनमुष्णरश्मिनेतमो चितायति मनोहरं हरिः ॥ सोमायपीतासन  
 मत्पला किकं सोमायपिंगासनमर्पयत्तदा ॥ २५ ॥ बुधायसत्कर्बुरमासनंददौ स्वर्णसिनंचित्रशिखंडिसुनवे ॥ शुक्राय  
 वज्रासनमश्वरोचिषंचित्राशनंकेतुयतायसौरिणे ॥ २६ ॥ स्वोच्चस्थोर्कः सराहुर्विद्युत्तानि षट्गवठसिंहतो ॥ ल्यंडज  
 स्थाः सौम्यक्षमजोसुबीयोमिकरकलशगोमृतिगोदेवपूज्यः ॥ शुक्राष्टम्यांसुरेन्याहनिपितृभविधौमाधैवमासिधनि  
 लोपपाकृष्णेनभेष्याः परिणयनमभूद्धारिकायांमनोः ॥ २७ ॥ संपूज्यांश्चिसरोरुहंललनयायुक्तोविदमधिप  
 षट्प्रश्नापालिततले प्रगृह्यतनयांकृष्णायतुल्यांददौ ॥ रलाश्रयैः समलंकृतामसरभूदेवानलानांपुरोमुचन्प्रेम  
 जलंददशोः स्वलितवाप्रोमांचितागोमुदा ॥ २८ ॥ गृहाणपुत्रीममवासुदेवसर्वात्मनाकृष्णतयानुरुपाम् ॥ हृदाभिध  
 मेणषेरणतुभ्यमित्याहभीष्मष्टप्रणयेननाथम् ॥ २९ ॥ नेदुशंस्वमृदंगदुंदुभिमुखान्स्तस्मिन्सणैकशोदेवान  
 न्ददपुष्पवर्षमलमाकुर्युः प्रमोदाकुलाः ॥ दव्यष्टसेननृतुर्जगुः शाननशोगंधर्वकिंपुरुषाः विप्रासाधितिप्राब्रुवन्  
 जयजयेत्याहुर्मुहुः प्राणिनः ॥ ३० ॥ धन्यं गोत्रमहोनिदर्शनपतर्धन्याविधन्योन्पेधन्येयं वनितास्ययत्रजनिताकृ  
 ष्णाप्रियारुकिमणी ॥ धन्यायंदिबसोमुहूर्तउपयामायत्रनेष्मीशयोर्दृष्टोस्याभिरतीवपुन्यनिचयैरित्युचिरप्रा  
 णिनः ॥ ३० ॥ धन्याश्रीयदुसंततिः क्षितितलेधन्यातिधन्यावसुदेवोयस्यसुतोवभूवजलदश्यामोरिविलेशोविभुः ॥ कु

ष्वाः सत्सुरवविद्वयविधि शिवाये ध्येयपादांबुजोवेदान्तस्तु तथादवीउभगवांत्रै लोकाय शोभात्यः ॥३१॥ गगादियो  
ब्राह्मणसत्तमास्तदाकुलस्य संकीर्तनमूर्चिरमुदा ॥ विध्यावरस्थापियथाक्रमेण परेशाभारभ्यविदोयबुद्धयः ॥३२॥  
श्रीनास्याकारणस्य खिलभुवनपतेनाभिकेजा द्विधातासास्थात्रिः पितृतुल्योस्य विधुरमृतगुनेत्रतस्तस्यसौम्यः ॥  
अस्मैलोभृतदायोर्नहुषइतितोवैयथातेवदुस्तक्रोष्टस्तस्यापि पुत्रो नृपतिवृजिनवान्तस्य सौहृदशुकुः ॥३३॥  
तस्याश्चित्ररथः सुतोस्यशशि विंदुस्तस्य दीर्घश्च वास्तद्वमस्यितुचोशानास्यरुचकस्तद्भ्यामघोस्याभवत् ॥ मघोस्यौ  
जंबुशैव्या नन्दनराटततष्टकथनपस्तस्यात्मजोवृष्टिमान्तस्मान्निर्वृत्तिकोदशाहजनेकश्चास्यापिजीमूतकः ॥३४॥  
॥ तस्यासिद्धिकृतिश्चभीमायकस्तस्मान्भवस्यंदनः पुत्रोस्यक्षितिपेश्वरोदशरथस्तस्मात्करंभिर्नृपः ॥ तत्पुत्रोत्तमेद  
वराडितितुदेवक्षत्रकोस्यान्मधुस्तस्याश्रस्तनयोमाहात्कुरुवशास्तस्यासीञ्चविदूरयोस्यतनयः सूरोजिताशापतिः ॥  
तत्पुत्रो बसुदेवनामविदितोयंयस्यजन्मन्यलं देवावाद्यमवाद्यन्मगवज्ञो ज्ञात्वावतारक्षितिम् ॥३६॥ हर्षेणानकदु  
दुंभिर्वदितयंकृष्णस्यसञ्चित्पानंदागस्यजनुक्षिति सुरगणानां मोदमाबिस्तरत् ॥ तस्यैषांगभवस्त्रिलोकमुषमाधि  
क्षास्तिकृष्णः परब्रह्माख्यो भगवान्परोसइतित विप्राः समुचुः कुलम् ॥३७॥ विदर्भपुत्र्यास्तुकुलस्य बर्लनं श्रीनारदः  
संविद्धविधानतः ॥ नारायणस्याखिलकारणस्यवैनाभिद्भदाभोजभवोभवद्विधिः ॥३८॥ विद्येः सुतोत्रिः समभृततो  
दृशोः प्रमाश्रुतः श्रुत्रकरस्ततो बुधः ॥ पुरुरवास्तस्यवभूवचायुस्तस्यात्मतोराडनहुषः सुरेन्द्रवत् ॥३९॥ ततोयथातिःस

मन्मथदुस्ततः कोष्टोस्वपुत्रो बृजिनार्दनोस्य वै ॥ स्त्रो हरुशुकुस्तनयोस्य चित्रकरयस्ततोरादशशि बिंदुरिन्दुवत् ॥ ४० ॥  
 ॥ पृथुप्रनास्तस्य तु तोस्य धर्मकस्तस्यो जनास्तद्रुचकोस्य ज्यामघः ॥ तस्माद्विदभेस्य कुशो नृदेवरा इतद्गीष्मकोपु  
 दतुलप्रक्रामहान् ॥ ४१ ॥ अत्येयमासीत्तनया हि रुक्मिणी सा द्वाद्रमा कृष्णरता खिले द्वियैः ॥ कृष्णेन तु ल्याकुलशी  
 लरूपतो नया सा एवेति जगादनारदः ॥ ४२ ॥ संस्थाप्य बन्धिं स जुहाव वेदां समिद्धिराज्यैः प्रिययान्वितेजः ॥ मंत्रेणा  
 गीदिसमीरितेन त्रिलोके नाथापि गृहास्याव ल्को ॥ ४३ ॥ प्रदक्षिणापंचहुताशनस्य चकार कृष्णो रमया न्वितो लम् ॥  
 साक्षाद्रतिस्वान्तभुवांश्चिं खद्युसाहरन्नुत्सवमर्षयनवै ॥ ४४ ॥ संमोहयन्तो जगदात्मशोभयापीपूषमाध्वाचवका  
 क्षिप्तिः पिवन् ॥ जायापती वीक्ष्य हृदीश्वरो रमा कृष्णो जनोमततरो खिलो भवत् ॥ ४५ ॥ नतत्र कश्चिन्मनुजो भरोवा  
 संस्मारेदहं निलयं स्वकीयम् ॥ निमेषशून्यैर्नयनैः समीक्षन् प्रेक्षीशायोरास्यसितासितेन्दु ॥ ४६ ॥ जानन्दसिंधो  
 निजिवाच चिंतकहामंथनेनाविरभूत्सुधाकरः ॥ कृष्णाभिघोभीष्मसुता कलायुतः पूर्णाण्वितं समबाहुयक्षितौ  
 ॥ ४७ ॥ तंपश्यतां प्रीष्मसुतारमान्वितंचतुर्विधामुक्तिरगात्तणास्यदम् ॥ त्रैलोक्यसौख्येन समं सुखं बुधौ समं घ्ने  
 हासुहृदां सुजन्मिनाम् ॥ ४८ ॥ संपश्यतां पूर्णकलंसुधानिधं दिवोकसा मास गृहात्मविस्मृतिः ॥ कृष्णाभिघंभीष्मकमं  
 दिसागण सुखादुन्वयं पिवतामिवा मृतम् ॥ ४९ ॥ जानन्द्याब्धिसुन्दरिरासहृदयनारी नराणां महानन्दे हुं परिपूर्णमा  
 त्मकुलया वैदर्पपुत्र्या न्वितम् ॥ कृष्णाख्यं विमलं च दूडुनिकरेभुक्तं सुखदृष्टैर्भांकुरितांगितां सुखजलं संमुचतां



राशिणाम् ॥ ५० ॥ इति श्रीमद्राविड कान्हजीप्रदात्मज बालमुकुन्दप्रद्विरचिते श्रीरुक्मिणीमंगलारव्यकाव्ये  
द्वाविंशतिः सर्गः ॥ २२ ॥ ततो द्विजाश्रयाः परमप्रमोदतः कृष्णावतनुचरानुरादिवर्णनम् ॥ समुचिरे संसृतिना  
ज्ञानं महानन्दावहं कृष्णपदानुरागदम् ॥ १ ॥ मीनः कूर्मविराहहसकपिलाश्वघ्रीवयज्ञाः नरसिंहावामनजा  
मरुत्पारधुनाथाबौद्धकल्कीहरिः ॥ देवर्षिः पृथुपृष्णिगैर्भसनकाः दत्तर्षभौ मृत्तिजौ व्यासोत्तांगलभृच्चकृष्ण  
तनवः कुर्वन्तुबोमंगलम् ॥ २ ॥ गावोगोकुलमंडलं गिरिवरोगोवद्धनोगोरजोगायोगोपकुमारकाः गिरिधरोगो  
पाधिपो गोमयः ॥ गोपीपादरजोभिदत्तहृदयागोविंदपोदरतागोपशोगिरिजा न्वितोगिरिज्ञायः कुर्वन्तुबोमं  
गलम् ॥ ३ ॥ गायत्री गिरिजागणेशसहितांगगाधरोगोतमोगंगोगोर्गुरुडोगयागिरिवरोगस्थोगयागोमती  
गीर्वाणाधिपतिर्गजोत्तमपतिर्गंधर्वकागीव्यतिर्गोविन्दाधिसरोजसेवनरताः कुर्वन्तुबोमंगलम् ॥ ४ ॥ वेदाष्ट  
सांगपदक्रमायनिषदाविद्याधरावीश्वरोवेदज्ञाविबुधावसिष्टवमितामृग्वाद्योब्राह्मणाः ॥ नीणाध्याविधि  
नंदनावनवराब्रह्माचविष्णुः शिवोपेक्षी कृष्णपदाज्वहत्तहृदयाः कुर्वन्तुबोमंगलम् ॥ ५ ॥ देवेशस्त्रिदिवेश्वरा  
दिनकरो देव्योदिगम्भादिशो देवज्यादितिकश्यपोदिति सुताचार्यो दिशामोश्वराः ॥ दक्षोदानपतिर्दयादिदयिता  
दक्षोत्तमजादक्षिणावैदमोहरीपादपंकज रतां कुर्वन्तुबोमंगलम् ॥ ६ ॥ कालिंदीकलिकल्मषापहरणी कामप्रदा  
कामदाकामः कामकलाविधिः कलरवः कल्पद्रुमार्कः कविः ॥ कावरीकमलाकलाप्रकुकुटीकामोरिकान्ताक

या कल्याणारचये तु वेः प्रतिदिनं श्रीकृष्णभक्ताद्युभाः ॥७॥ नारीशैः सहिताः ज्ञातदुकरतोयानर्मदागंडकीकृ  
 ष्णासिंधुसरस्वतीनदुहितागंगाचगोदावती ॥ कावेरीशारयश्च बिन्दुसरशोणोताम्रपर्णीमिहानद्योधश्चव  
 टादकाः हरिरताः कुर्वन्तुवोमंगलम् ॥८॥ श्रीकृष्णाद्यिसरोजरेणुतुलशीमिस्थांबुनेज्योमलागंगासूर्यसु  
 तादिपुण्यसरितस्तीर्थैः प्रयागादयः ॥ तिखोग्रामवराश्रमलकलापाद्यास्तथादंडकारण्यादीनिवनानि  
 मंगलमहो कुर्वन्तुवः सर्वदा ॥९॥ काशीद्वारवतीचकोशलपुरीमायातथावंतिकाकांचीश्रीमथुराश्च मुक्ति  
 निलयाः सर्वकुलस्मानृतष्ट ॥ सूर्यश्मजबुधेन्दुकाव्यधिवषणस्वभ्रानिसूर्यामजाः खेटाः कृष्णविकृतयः  
 प्रतिदिनं कुर्वन्तुवोमंगलम् ॥१०॥ ब्रह्माशंभुकुमारभीष्मकपिलप्रल्हादवैवस्वतवेदव्याससुतोविरो  
 चनसुतः स्वायंभुवोनारदः ॥ कुंतीपांडुसुतद्वैवानिलसुताः मोरध्वजोमैथिलः शुभ्रीवांगदजांबनप्रभृ  
 तयः कुर्वन्तुवोमंगलम् ॥११॥ श्रीरुक्मिणीकृष्णमुखाभृतांशुस्तुत्कसितौनित्यनयोसुपूणेणिसंसारताप  
 पहारोविलाक्यदृष्टाः समूचुः स्तुतिपाटकाद्याः ॥१२॥ जयजयथादववंशकमलवनमोदकरारुणजयज  
 यगाहिजधर्मदेवसागरसुखकारिण ॥ जयजयभूमिविशिधैदेत्यवनदहनसदोत्तमजयजयनिखिल  
 विधर्मतमोरिपुदीपयदुत्तम ॥१३॥ भीष्मनंदिनीकृष्णयोश्चरणकजनखेरस्यासदावसतुमममान  
 सेराचिरमृतकिरणस्य ॥ अमृतकरं सुखभूमिभर्कड्वसरितोद्भवधिष्णामीशविधिज्ञोषहृदिष्टंसञ्चितु

वेद श्रीयदुनाथयोश्चरणसरोजनरवस्य। प्रभावसतुमप्रमानसेसुखनिधिरमृतकरस्य ॥ सुखनिधिदासेसारतापप्रथजप्रसि  
रामा। सुधोत्तमाविधिर्वाचुरवाभरपूज्यतमामा ॥ अज्ञानांघतमोरिआत्मरतमुनिभिगिता ॥ श्रुतिनयनैर्गतमानप्रक्तविहमै  
खलुपीता ॥

खपुरुषार्थरूपममृतप्रदमोष्टम् ॥ १४ ॥ संदोहक्रेमणीकृष्णयोर्वदनसुधाकरजाति ॥ विलसतुहवचनमौतेरममप  
रमोहवदाति ॥ उद्धवादिद्यदुवदं तारकानन्दथुदाशि ॥ अक्तचकारगणेषुसत्त्वामृतवर्षणवात्री ॥ संसृतितापस  
महविनाशकरीपुरुषतानिखिलवेदमुनिवैर्योगिनिर्करैर्बहुपीता ॥ १५ ॥ श्वाध्यतसंयद्गुरुलमहोलंमुनि संतति  
तापि ॥ यज्जनि तोर्वति वारिजातीथ एषपरमोपि ॥ नाथईशपरमेश्चिरोषसनकादिनां परपुरुषात्तमइनपूज्यपादकम  
लः प्रकृतः परः ॥ परब्रह्मपरमात्मज्ञाद्विशद्वितजागमभूत्तामरोव्ययजादिहेतुरखिलस्यमुदोभूः ॥ १६ ॥ ततागता  
सौकुलदेवतालयंविदभ्रकांतोभिरलंकृतहरिः ॥ बद्धोवरोक्षीभ्रसुतांबलैनवैसूययथास्वंगृहभाचितंबहु ॥ १७  
॥ रत्नस्वर्णविभूषणानिरमणीयान्यश्चनागान्नयोन्दिव्यान्याचकवृदकेषुवबृषुः कीलालवघादवाः ॥ सौरीरामयुतो  
विदभ्रनृपतिमोदाकुलाः प्रेमतोभ्रक्षीकृष्णविवाहकर्मणिमहानन्दप्रदकोटिशः ॥ १८ ॥ विप्रेभ्यः समलंकृताः सुप्रतमा  
धेनूदेदुः प्रेमतारत्नस्वर्णविभूषणांवरवरैः संपूज्यनत्वापदम् ॥ भ्रक्षीकृष्णकरग्रहेतिपरमामोदाकुलाशंभ्रद्वेद  
भ्रिवसुदेवराजयदुराजाधामहाबुद्धयः ॥ १९ ॥ दिव्यान्स्तिरथापुनकात्मणिवरैः संभ्रपितांकोटिशारामाश्रवात्रुक  
रत्नरुक्मनिचयाविवाहेहरैः ॥ तांस्मन्मागधसूतवंदिनकराहृद्यान्मनोवांछितान् पूष्णकृष्णपदारविन्दभक्तनौर  
त्नाकरैः कैर्यथा ॥ २० ॥ धेनूनांवरवाससांकनकभ्रमीनांसितानामतिलाध्वीनांरजतोघ्निरुक्मभणिमालानांतुलक्षं  
दत्रा ॥ गृष्टीनांभ्रददौविवाहसमयेवसैर्युतानांबहुक्षीराणांवसुदेवजामुदितहृत्कृष्णस्यमोदाकुलः ॥ २१ ॥ ततोखि

॥ २१ ॥ कुले देवता लयं विदर्शित्वा कसियापि दाकुलम् ॥ वद्धांतरो भीष्मसुतो बलेन सजगाम कृष्णारविबल्वप्रारुच्यम्  
 ॥ २२ ॥ नतामता खीय विभ्रति मज्जया ससंपर शीलु लोक्ति तो द्विजाम् ॥ सदारतां स्वीयपदार विदके विडं वय द्वा  
 कमसौ परात्परः ॥ २३ ॥ संभोजया मासय दूतमान् शुभान्स भीष्मको मोदयुता गृहांगणे ॥ दिव्यैर्नवीनैर्बहुभक्ष्यमो  
 क्ष्य कैलक्ष्यैश्च चोष्य रमृतो तैरेस्तदा ॥ २४ ॥ भैष्मी शमध्यावहुयाद्वा बली रराजरत्ना स्मरणा मरोत्सवा ॥ सूतस्य  
 जांबून दभाजना शुभा तारा वली व द्विधु संयुता दिवि ॥ २५ ॥ धृतं सुभक्तं मृदु पुष्य वसित सुपीतमो ग्दी वटका  
 न्मनोहरान् ॥ सुपपटान्कांजिक सेविका दिकान् विदर्शित्वा जः परिवषयच्छुभान् ॥ २६ ॥ सत्यायसे मोदकपूप  
 सत्कुली भेदान् नैकान् सरूपतः प्रियान् ॥ दुग्ध प्रकारंश्च दधि प्रकारकांश्चित्रान् नसालाश्च निवेदयन्मुदा ॥  
 २७ ॥ जनेकशका घफलादिभेदान् दिव्यान् सज्ञानपत प्रियान्वहु ॥ भक्ष्यांश्च भोज्यांश्चिखिलांश्चोष्या स्ते  
 ज्यान्मुधा स्याद्दुतरान् सुरूपान् ॥ २८ ॥ मुदान्वितो भीष्मकराटसंबंधुसुहृद्युतष्टकांचनभाजनेन ॥ आदाय च  
 दाय सैर्मर्षयश्चा देणतेष्यो निखिलां नभेदान् ॥ २९ ॥ आश्वाद पूर्ववुभुजुस्तुवन्तो न्नयाद्वा मोदयुताः सुधा  
 ग्राम् ॥ अहो महत्स्वादुतरं नवीनं प्रकारमेतस्य वि लोकि तं हि ॥ ३० ॥ गृहोतरस्थाः ललनाः वृषभैः स्वरैरुच्चैर्ज  
 गुको किलकंश्च आदरात् ॥ तेषु प्रकुर्वत्सु च भोजनं मुदा स्वाहा दयं त्यो निजगीतिभिस्तदा ॥ ३१ ॥ कृष्णांश्चि  
 पभेऽर्पितमानसालयः कृष्णास्यन्नं द्रपित दृककारिकाः ॥ हसंत्य इष्टं प्रजगुर्हियाद्बान् सहासयं लोलक

नानिजैः खरैः ॥ ३० ॥ विष्णुज्वलांगाचपिदेवकीवसुदेवौतयोः श्यामलनीरदाकृतिः ॥ कृष्णोयमासी  
त्तनयः कथंविनाहेतुं समक्षं वदतात्रया देवाः ॥ ३१ ॥ किं गोपराजस्य सुतोस्ति किं वसुदेवतात्मजोयद्यु  
प्तयोः किमावुगव्रतौतरं यूयमतीवविज्ञाः कस्माद्बभूवसितविग्रहोहि ॥ ३२ ॥ नलक्ष्यते श्यामतनोय  
दक्षमेरुपाकृतिर्वैपितुरात्मनः प्रसोः ॥ अतोस्ति सर्वात्मज एष किंमतोस्मिन्प्राणिनः प्रेमयुतारमतिवै ॥  
पितृष्वसारं हि कुमारिकां वीरे मे पुनः पांडुरुवाहतो हरेः ॥ स्वसास्यवालैवगतार्जुनं गृहागतं सुभद्रानय  
नं सुयोज्यतम् ॥ ३३ ॥ युधिष्ठिराद्याः सहजास्तुद्रोपदीमेकां स्त्रियं रचीकृतवैतजादरात् ॥ तस्माहोया  
द्वसंततः स्त्रियस्तुद्धत्वमस्मादधिकं भुवामकिम् ॥ ३४ ॥ नवनीरदासितविग्रहोद्रुतविक्रमः कमलापतिर्वि  
धि शेषशुभुस्वाचितपादवारिजपीडकः ॥ यदुभिर्युतः सरसंभुनक्तिमनोहरन्सुधारिणां दधि सूपपक्तमपूप  
पायसमोदकादिकमास्तुवन ॥ ३५ ॥ बलरामपथविधुत्तमाकृतिरग्रजोस्यकृपातिघेर्जलजक्षणोसितपट्टयुग्म  
धरोभुनक्तिमनोहरः सखिरोहिणीब्रजराजमंदिर एवयं समजीजनत्सनुनन्दसूनुरिति ब्रजेप्रथितो यमासमहाप  
तिः ॥ ३६ ॥ सखिपट्टयकृष्णसमीपे एषगदामहारुचिरांगदेतिहसन्भुनक्तिबिलोकयन्भवलागणं कमलेक्षणः ॥ ३७ ॥  
तकोटयोयदवस्थितासमदंति श्रीधमन्पांगणपरिहासमारचयन्तुक्तिभिरत्रपुद्गुबिलोचनाः ॥ ३८ ॥ वसुदेव एष  
विजानुजैर्बहुपुण्यसिंधुरकोकिकस्तनयोहियस्थबलाच्युतौजनिताविमौपरमश्वरौ ॥ सभुनक्तिपुत्रयुतोहस

दूदनेस्मदुक्तिमिन्द्रवत्साविरुक्मिणीकर्पीउतेमुदितान्विलोकथयादवान् ॥३७॥ कमलाविदर्भमहीभृ  
 तस्तनयासनोबहुभाग्यतोवसुदेवनन्दनमेवथावृतवत्यसूक्तिहेरश्चरम् ॥ अनयोः समीक्षणतोवयंकृतिनो  
 जनेः फलमाययुः सखिरुक्मिणीपतिरषनः कृपयाव लोकतुसस्मितम् ॥३८॥ अयमीश्वरोतिविलक्षणो ब्र  
 जवासिनांहिगृहगृहदधिदुग्धमाज्यमंचोरयत्प्रददन्सुखंसखिभिर्वृतः ॥ ब्रजयोपितोर्थपतिस्मनर्तनतष्टप्र  
 सायसहाग्रजः प्रसृतौपिवन्परितुष्टआसविधिज्ञाशेषविमृग्यपत् ॥३९॥ जननीतुगोकुलवासिभिर्वरगोप  
 कोः सुखितानयोः सखिरोहिणीबहुदेवकीनिखिलासुफृन्सुखदातथा ॥ भगिनीतुवानरकेतुनोपहृतागता  
 विणारमितासुतंसमजीजनत्युनरापखांडुनृपपतिम् ॥४०॥ (जननीतुगोकुलवासिभिः सुखितानयो  
 बहुरोहिणीभगिनीतुवानरकेतुनोपहृतागतासखिदेवकी ॥ निखिलासुफृन्मुददातथानकदुदुभ्रभ्रिगि  
 नीपृथा ॥ रविणारहोरमितासुतंसमजीजनत्युनरापतंनृपतिपांडुमितिस्त्रियठप्रजगुः सुबाधरवस्तदा ॥४१॥  
 स्मरंहृदिमोहकरोगिणाश्चपलस्यसन्नटरूपिणः सखिचौरजारशिरभेणर्ब्रजपालमजस्यवरस्तनोः ॥ कुल  
 रीतिमाचरतोनिजावदनारविन्दविलोकनान्मुदितावयंकथयामकिंपुरतस्तवास्यविमुद्धिताम् ॥४२॥ इ  
 तिभीष्मकश्चितिपावलावचनंजगौसखिभिः समंयदवोनिशम्यसुखप्रदंजहसुर्भरंमुदिताहता ॥ परमात्स  
 वाकुलितेनरामगदाद्यस्तुशनैःशनैर्वृषुजुश्चगीतनुतिसमारचयन्तएवमुहुर्मुहुः ॥४३॥ निखिलंत

दोहितमाविधायजलेनचान्नमनंदधुःपरितुष्टितानृपसेवयादयिताक्तिभिःसरमेश्वराः॥ घुनदीददबुदकं  
शिवोव्यजनंदधेकमलासनःपटतिस्मवेदवयंशचीपतिरादहातिफलादिकम्॥४५॥ नृसान्यदूस्तान्वरगंधमा  
त्यतांबूलरत्नाभरणान्शुकाद्यैः॥समर्चयामासविदर्भराजःप्रेम्नासभृत्यानपरमादरेण॥४५॥ इतिश्रीमद्राविक्य  
नृजीमद्वामजबालमुकुन्दभट्टविरचितेश्रीरुक्मिणीमंगलारव्येकाव्येजयोविदांतिःसर्गः॥२३॥ वेदर्भराजीय  
दुवेज्ञानाथंकृष्णसमाहृतयात्मजांस्वाम्॥नवैविष्णुषांवरगंधमाल्यैविधीषयामासमतीहरैस्तौ॥१॥ स्व  
श्रूयथावाचहरघसप्तप्रैथीन्प्रदत्त्वात्मवधूकरत्वम्॥कनिष्कांगुष्टनखैर्विमुंचसात्वत्करमुचंतुपासीनाव  
॥२॥पवंबिनोदंकुरुकान्तयास्वपात्वंसंपूवारं बहुयत्नतोमुदा॥विवाहसूत्रस्यविमोचनेयथात्वांपोषितोने  
वहसंतिततथा॥३॥स्पृष्ट्वैकृष्णारूणसूत्रहस्तःप्रियाकरांभोजमतीवरस्य॥तद्दीक्षणेनांशुकमध्यगेनविस्थ  
कितोभ्रन्मधुनेवमनः॥४॥घैर्यसमालंब्यपरुषिदत्त्वासूत्रेणपाणौनिजयोषितःसः॥पुनःविमोक्तंनशाशा  
ककृष्णःकनिष्कांगुष्टनखैर्ददाति॥५॥कान्ताकरांभोजगतस्यसूत्रप्रैथेःसमुन्मोचनदत्तचित्तम्॥कृष्णारूसल्लो  
लुलनाःसमुचुर्मतप्रियालोकलवामृतेन॥६॥संत्यज्यलज्जांभ्रगिनीसुभद्रांप्रसुंयशांघोननुदेवकीच॥त्वं  
राहिणीमत्रसमाह्वयामुविमोचनार्थदृढपर्वणोत्र॥७॥शोवद्धनपाणितलेदधार्यान्यपातयद्रुयमलाजुनोव्रज  
॥सरेक्मिणीकंकणसूत्रमोचनपराजितोभूत्परमेश्वरोप्यहा॥८॥द्रुतंसमालंब्यकरांगुलीप्यांप्रियाकरांभोज

५६

तत्सुत्रम् ॥ संत्रोऽयामास सुखं ददन्सकृष्णः प्रियायै करयोगजैव ॥ ६ ॥ द्रादुन्मिणीकृष्णकराज्वस्तु  
त्रकप्रेशिमुमोचाति सुखेन पाणिना ॥ कृष्णायप्रददती स्मयन्मुखी लज्जाकुलाप्रेमपरिप्लुतारमा ॥  
१० ॥ संतपजांबूनदभाजनानां वातान्यनेकानिशुभांशुकानां ॥ कोशाननेकान्यददौदुहित्रेविदर्भराजः  
परमादेरणा ॥ ११ ॥ संतसत्रांबूनदरत्नप्रूषणचयान्धनांशुतशश्चकोशकान् ॥ नितंबिनीनांसुदृशांसह  
स्त्रकंददौदुहित्रधिकवत्सलोनृपः ॥ १२ ॥ मतंगजानांकनकांचितानांसहोसहस्त्राणितुरंगमानाम् ॥ लक्षा  
न्याष्टौवरचक्रिणांदिग्कोटीनपदातेर्दशपद्ममिष्टम् ॥ १३ ॥ दत्त्वादुहित्रेचवराय रत्नबिभ्रूषणादीनि  
प्रहोतमानि ॥ संप्रार्थयामास विनीतमौलि विदर्भराजनदुदुभिर्वै ॥ १४ ॥ पूताः मपितरार्कमैडलमलं  
संप्रयनिश्चयसंयोगिध्येयमजापरं समगमन्मधैवपुतकुलम् ॥ पातोहचकृताथतांममवहद्गानुःसु  
तलाप्रवेद्गतीर्थवरंयदूतमभवत्संबंधतासत्यतः ॥ १५ ॥ दीनस्याधमकर्मिणः स्वदुरितग्राहस्यगस्याकु  
लबुद्धेदुर्गतिवारिधौहिपतितस्योद्धारपवाधमे ॥ जातोनेनदयालुनेव करिणश्चकृष्णोपाणिग्रहादुन्मि  
ण्यादुहितुर्विदर्भनृपतिस्त्रित्याहसौरिनतः ॥ १६ ॥ जातोभाग्यविधुदयोनिखिलपुण्यश्चेतप्राबली  
पुनष्टप्रसन्नाः सुराः ॥ साफल्यं जेनुषो वभ्रुवुरखिलः संसारदुःखात्पयः संबंधेन महात्मनांसुकृपया  
लब्धेनवः सत्यतः ॥ १७ ॥ किंपुण्यं परमं किंवाच्युताराधनं किं दत्तं किमुभूतसौहृदमुपातंपृतीमिष्टं किमु ॥

५६

लामखिलजन्मपापतिमिरं



अस्माभिस्तनुवाङ्मनोभिरखिले शोषेनमत्कन्यकांकृष्णायपरिणीतवानयदुपतिब्रह्मेज्ञसेव्यो ज्वपत् ॥  
१८॥ श्रुत्वाविदर्शेशवचोति सुंदरं प्रेमाकुलदृष्टीवसुदेवभूपतिः ॥ संयोज्यहस्तो बहुमानयन्त्पतं फीष्णकं  
प्राहजलाकुलेक्षणम् ॥ १९ ॥ धन्येयां हि विदर्शसेततिरहायस्यांनान्नीष्णकजातउपुण्ययशान्पेन्द्रमुकुटः  
पूर्णांमृतांशुर्यथा ॥ जानन्दार्णववर्द्धकोयदुकुलश्वेतांबुजश्रीप्रदोविप्रानन्दकरदृष्टस्वगोभिरमलदुमदु  
द्विधिष्णामहान् ॥ २० ॥ सत्कीर्तिर्नृपमंडलेषु विमलालब्धाजगत्पूज्यतापूतंगोत्रमिदंयदोश्चपरमानन्द  
दृष्टस्वकीयेषुवे ॥ कोशोनागरथाश्चपतिनिकरारत्नांबरादीनिवैसंबंधेनविदर्शरादसुरतरोः किंकिंनलक्ष्मं  
मथा ॥ २१ ॥ अस्मद्भाग्यसुरद्रमदृष्टसफलतांजोतोद्यमत्पूर्वजाः संतुष्टाः बहुपुण्यपद्मपटलीफुल्लानु  
कूलाः द्विजाः ॥ देवाः शंभुविरंचिविष्णुपुरुहताद्याश्चतेनैवते कन्येयं परमोत्तमा गुणवती लब्धा विदर्श  
धिप ॥ २२ ॥ मद्देहेनिखिलार्थभूतिनिधिभिः पूर्णोभिवत्सर्वशः सर्वकृशतमोविनाशमलमतशार्णिव  
स्यालयः ॥ जातोयत्रविदर्शराजदुहिताकृष्णप्रियारुक्मिणीसेप्राप्ताखिलभाग्यभूमिरतुलेतिप्राहसौ  
रिवचः ॥ २३ ॥ ततोविदर्शपतीदंपतीरथसमारोप्यसुहार्दविक्रलः ॥ प्रस्थापयामासविवाहवासरातु  
र्येहनिशर्च्यमहतमाग्रणी ॥ २४ ॥ मृद्गशोखानकवेणुमर्दलादयोविनेदुःशतशोमहोत्सवे ॥ देवाः समं  
तावकिरन्सुरद्रमुपुष्यानिदेव्योनन्तुर्मुदान्विताः ॥ २५ ॥ गृहागतौवीक्ष्यमुदासुभद्रामहोत्सवाभिर्ज

नमीभिराङ्गानीराजयामाससुरलदीपैस्तौदंपतीलोकमनोहरांगौ ॥२६॥ एवंश्रियंभीष्मकजोतुरुक्मि  
 णीकृष्णःपरेशःपरिणीयसत्यतिः ॥रमेतयावोचितमर्पयन्सदागृहस्थवन्नासरतिःसुखंबुद्धि ॥२७॥  
 चिद्रूपयानित्यनवीतदेहयाविश्वस्यमात्रारमयाखिलेश्वरः ॥रमेसदानंदतनुर्यदूत्तमोखड्गारिकायांसु  
 खपन्तिजानुजनात् ॥२८॥ भवतस्मान्तोविधुरिवश्रीचन्द्रप्रद्योतुत्रीमेउनप्रदृजाप्रणावत्तस्यात्मज  
 माधवः ॥प्रद्योमाधवपादकंजनिरतस्तस्यात्मजःकान्हजीभट्टस्तत्तनयेनवैविरचितेश्रीरुक्मिणीमं  
 गलम् ॥२९॥ श्रीकृष्णोनिजबालचापलवचोभिःस्वनसैवोदितैश्रीणारबीशविधीश्वरोखिलजगन्ना  
 शायदूनोपतिः ॥सर्वनिर्यविनाशकोर्यसुकृतेछामुक्तिभक्तिप्रदकीर्तिःसेवकवत्सलोतिकरुणस्वात्मा  
 कृतज्ञश्चसुहृत् ॥३०॥ सर्वादिष्टमिष्टप्रदमखिलतमोनाशकंदिव्यदीपंखकव्यंश्रीकृष्णपादोबुजर  
 तिदमिदंरुक्मिणीमंगलख्यम् ॥संसारपापदुःखालयतिमिररिपुरुक्मिणीकांतपादप्रेमाद्यैदान्ममादायं  
 चकृतंश्रीमुकुंदाख्यप्रदः ॥३१॥ श्रीकान्हजीभट्टसुतेनबालमुकुंदभट्टेनमुदोवर्षं ॥श्रीरुक्मिणीमंगलका  
 व्यमात्रिगोत्रोद्भवेतत्सुद्राविडेनात्मरुक्मिणीमंगलकाव्येचतुर्विंशतिःसर्गः ॥२४॥ श्रीकृष्णायनमः ॥ ॥  
 वेदाद्विवखिन्दुमितेसमशुभेत्तयस्यकृष्णाग्नितिशोविधोदिने ॥योगेशुभेस्वर्यमशुहरीशयाप्रदुक्मि  
 णीमंगलकाव्यमिष्टदम् ॥३३॥ तैलंगान्वयजोत्रिगोत्रजननोपुद्राविडश्चन्द्रवद्रुद्रश्चन्द्रइतिक्षितौवि

धिरिवास्मान्मंडनाख्यसुधीः॥ तस्मान्माधवप्रदृइत्यभिहितस्तस्यात्मजाः कान्हजीप्रदृस्तत्तनयेनका  
व्यमप्रयंत्कौरुकिणीमंगलम्॥१॥

४८

इति सवित्रीसुन्दरकाव्यसंग्रहम्  
(वाङ्मयसुन्दरः)

११८

४८